

**ΕΘΝΙΚΟ & ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ**

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΑΘΗΝΩΝ

**ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: κος Α.Γ.ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ**

ΘΕΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

“Το δικαίωμα της απεργίας σύμφωνα με το Α23 §2Σ σε συνδυασμό με την καταχρηστικότητα των δικαιωμάτων του Α25 §3Σ”

ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΚΟΥΤΡΑΣ ΗΛΙΑΣ

ΑΜ: 1340199900284

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
ΘΕΜΑ: Το δικαίωμα της απεργίας σύμφωνα με το Α23 §2Σ σε συνδυασμό με την καταχρηστικότητα των δικαιωμάτων του Α25 §3Σ.	4
A. ΑΠΕΡΓΙΑ	5
A1. ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΑΠΕΡΓΙΑΣ	5
A2. Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΑΠΕΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ	7
A3. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΑΠΕΡΓΙΑΣ	9
B. ΕΙΔΗ ΑΠΕΡΓΙΑΣ	10
B.1. ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΑΝΑΛΟΓΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΕΠΙΔΙΩΚΟΜΕΝΟΥΣ ΣΚΟΠΟΥΣ ΤΩΝ ΑΠΕΡΓΙΩΝ:	11
<i>B.1.1. επαγγελματικές ή εργασιακές απεργίες</i>	11
<i>B.1.2. πολιτικές</i>	11
<i>B.1.3. αλληλεγγύης</i>	11
<i>B.1.4. προειδοποιητικές</i>	12
<i>B.1.5. επαναστατικές</i>	12
B.2. ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΑΝΑΛΟΓΑ ΜΕ ΤΟ ΠΟΙΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΕΙ ΚΑΙ ΚΗΡΥΣΣΕΙ ΤΙΣ ΑΠΕΡΓΙΕΣ :	12
<i>B.2.1.οργανωμένες ή συνδικαλιστικές</i>	12
<i>B.2.2.αδέσποτες</i>	12
B.3. ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΑΝΑΛΟΓΑ ΜΕ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΩΝ ΑΠΕΡΓΙΩΝ:.....	13
<i>B.3.1. αόριστης διάρκειας</i>	13
<i>B.3.2. ορισμένης διάρκειας</i>	13
<i>B.3.3. στάσεις εργασίας</i>	13
B.4. ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΑΝΑΛΟΓΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΚΤΑΣΗ ΤΩΝ ΑΠΕΡΓΙΩΝ:	13
<i>B.4.1. γενικές</i>	13
<i>B.4.2. μερικές</i>	13
B.5. ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΑΝΑΛΟΓΑ ΜΕ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΑΠΕΡΓΙΑΚΟΥ ΑΓΩΝΑ:	14
<i>B.5.1. κλασική ή πλήρης απεργία</i>	14
<i>B.5.2. περιστροφική ή κυκλική απεργία</i>	14
<i>B.5.3. διαλείπουσα</i>	14
<i>B.5.4. απεργία με κατάληψη χώρου</i>	14
<i>B.5.5. αλληλεγγύης</i>	15
<i>B.5.6. αφανής ή λευκή</i>	15
<i>B.5.7. διοικητική</i>	15

Γ. ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΑΠΕΡΓΙΑΣ	15
Γ.1. ΕΡΓΑΣΙΑΚΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ	15
Γ.2. ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ	16
Γ.3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ	17
Γ.4. ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ	18
Γ.5. ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΡΥΘΜΙΣΙΜΑ ΜΕ ΣΣΕ.....	18
Γ.6. ΣΥΛΛΟΓΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ.....	19
Γ.7. ΝΟΜΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ	20
Δ. ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΗ ΑΠΕΡΓΙΑ.....	21
Δ.1. ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΗ ΑΣΚΗΣΗ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ	21
Δ.2. ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΑΠΕΡΓΙΑΣ ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	23
Δ.2.1. <i>Φύση-Προστατευτικός χώρος του δικαιώματος</i>	24
Δ.2.2. <i>Τα δικαιώματα των άλλων</i>	25
Δ.2.3. <i>Χρηστά ήθη</i>	27
Δ.3. ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 281 ΣΤΟΝ ΑΠΕΡΓΙΑΚΟ ΑΓΩΝΑ	28
Ε. ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΩΝ ΑΠΕΡΓΙΩΝ	32
Ε.1. ΛΟΓΩ ΤΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΠΟΥ ΑΣΚΕΙΤΑΙ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΑΠΕΡΓΙΑΣ	32
Ε.2. ΛΟΓΩ ΤΩΝ ΑΙΤΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΑΠΕΡΓΙΑΣ	33
Ε.3. ΛΟΓΩ ΤΩΝ ΣΥΝΕΠΕΙΩΝ ΤΗΣ ΑΠΕΡΓΙΑΣ – ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΣ	35
Ε.4. ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ-ΔΥΣΑΝΑΛΟΓΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ ΖΗΜΙΑΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΔΟΤΗ ΚΑΙ ΤΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ ΤΩΝ ΑΠΕΡΓΩΝ.	37
Ε.5. ΚΑΚΟΠΙΣΤΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ Η ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΨΕΥΔΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΓΙΑ ΝΑ ΠΡΟΚΥΨΕΙ ΑΠΕΡΓΙΑΚΗ ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣΗ.....	39
Ε.6. ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΧΩΡΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	40
Ε.7. ΑΝΕΠΑΡΚΗΣ ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΔΟΤΗ	42
Ε.8. ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΗ ΑΠΕΡΓΙΑ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ.....	42
Ε.9. ΑΝΑΜΙΞΗ ΝΟΜΙΜΩΝ ΚΑΙ ΜΗ ΝΟΜΙΜΩΝ ΑΙΤΗΜΑΤΩΝ	43
ΣΤ. ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΠΑΥΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΗΣ ΑΠΕΡΓΙΑΣ	44
ΣΤ.1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	44
ΣΤ.2. ΣΗΜΕΡΑ.....	46
Ζ. ΑΔΕΣΠΟΤΗ ΑΠΕΡΓΙΑ	48
Η. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	49
<u>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</u>	52

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Σύνταγμα με τη διάταξη του Α23 προστατεύει το δικαίωμα της απεργίας, έτσι ώστε να μπορεί να προσδιορισθεί η οριοθέτησή του. Ειδικότερα με την §1Σ προστατεύονται τα πλαίσια της συνδικαλιστικής ελευθερίας, που στοιχειοθετεί ατομικό δικαίωμα. Η §2Σ προστατεύει με ένα πιο γενικό τρόπο το δικαίωμα απεργίας, θέτοντας και κάποιους περιορισμούς. Όλα αυτά βέβαια κάτω από την πρόβλεψη του Α25 §3Σ περί απαγόρευσης της καταχρηστικής άσκησης δικαιωμάτων.

ΘΕΜΑ: Το δικαίωμα της απεργίας σύμφωνα με το Α23 §2Σ σε συνδυασμό με την καταχρηστικότητα των δικαιωμάτων του Α25 §3Σ.

Στο πρώτο κεφάλαιο, θα αναπτυχθεί το περιεχόμενο του δικαιώματος της απεργίας, σύμφωνα με το Α23 §2Σ μαζί με τους περιορισμούς και τον αντιπεριορισμό, που θέτεται στο τελευταίο εδάφιο της παραγράφου. Επίσης στο ίδιο κεφάλαιο προσδιορίζονται ο σκοπός της απεργίας και η, λόγω αυτού του σκοπού, ανάγκη προστασίας του δικαιώματος από το Σύνταγμα και από τις ΔΣΕ, τις επικυρωμένες βέβαια από τη χώρα μας. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται ένας διαχωρισμός των μορφών της απεργίας, βασιζόμενος σε διάφορα κριτήρια, για να κατανοηθούν στη συνέχεια πληρέστερα και τα αιτήματά της στο τρίτο κεφάλαιο. Στο τέταρτο κεφάλαιο προχωράμε στο Β' βασικό σκέλος της εργασίας, που αφορά στην καταχρηστική άσκηση των συνταγματικών θεμελιωδών δικαιωμάτων και ειδικότερα της απεργίας. Με την παραβίαση της «υποχρέωσης ειρήνης», λόγω εργατικών διαφορών, οδηγούμαστε σε μια πλούσια περιπτωσιολογία καταχρηστικών απεργιών, που αναφέρονται στο πέμπτο κεφάλαιο. Στο έκτο κεφάλαιο τίθεται η παύση της καταχρηστικής απεργίας με δικαστική απόφαση σε ιστορική αναδρομή αλλά και στο σήμερα. Τέλος στο έβδομο κεφάλαιο με το Α23 §2Σ διευρύνεται η άσκηση του δικαιώματος της απεργίας μέσα από την απαγόρευση της αδέσποτης απεργίας.

A. ΑΠΕΡΓΙΑ

A1. Ορισμός και περιεχόμενο απεργίας

Νόμιμη είναι η απεργία εφόσον το δικαίωμα άσκησής της είναι σύμφωνο με τους όρους και τις προϋποθέσεις που θέτει το Σύνταγμα και, το σύμφωνο με το Σύνταγμα, κοινό Δίκαιο (αρχή της νομιμότητας).

Το Σύνταγμα, ως κορυφή στην ιεραρχία της έννομης τάξης, ορίζει:

-Αρ.23 παρ 2 Συντάγματος: « Η απεργία αποτελεί δικαίωμα και ασκείται από τις νόμιμα συστημένες συνδικαλιστικές οργανώσεις για τη διαφύλαξη και προαγωγή των οικονομικών και εργασιακών γενικά συμφερόντων των εργαζομένων. Απαγορεύεται η απεργία με οποιαδήποτε μορφή στους δικαστικούς λειτουργούς και σ' αυτούς που υπηρετούν στα σώματα ασφαλείας. Το δικαίωμα προσφυγής σε απεργία των δημοσίων υπαλλήλων και των υπαλλήλων τοπικής αυτοδιοίκησης και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, καθώς και του προσωπικού των κάθε μορφής επιχειρήσεων δημοσίου χαρακτήρα ή κοινωνικής ωφέλειας, που η λειτουργία τους έχει ζωτική σημασία για την εξυπηρέτηση βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου, υπόκειται στους συγκεκριμένους περιορισμούς του νόμου που το ρυθμίζει. Οι περιορισμοί αυτοί δεν μπορούν να φθάνουν έως την κατάργηση του δικαιώματος της απεργίας ή την παρεμπόδιση της νόμιμης άσκησής του.»

-Αρ.25 παρ 3 Συντάγματος: « Η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος δεν επιτρέπεται.»

Στοιχείο και βασικό εργαλείο αυτοπροστασίας αποτελεί η ελευθερία αγωνιστικής αντιπαράθεσης , που συμπυκνώνεται κυρίως στο δικαίωμα απεργίας. Χωρίς το δικαίωμα απεργίας και την πίεση που δημιουργεί για τον εργοδότη η άσκησή του, η αυτοπροστασία και η αυτόνομη κανονιστική εξουσία των συνδικαλιστικών οργανώσεων των εργαζομένων δε θα μπορούσε να

λειτουργήσει. Με το αρ. 23 παρ. 2 Συντάγματος συμπροστατεύεται η ελευθερία επιλογής αγωνιστικών μέσων (είδους απεργίας) , καθώς και η ελευθερία επιλογής του χρόνου και του τρόπου άσκησης του δικαιώματος της απεργίας. Το ανώτατο όριο της ελευθερίας επιλογής του είδους, του χρόνου και του τρόπου άσκησης θέτει το αρ. 281 ΑΚ.

Θεμελιώδης αντιπεριορισμός πάντως είναι αυτός του τελευταίου εδαφίου του αρ. 23 παρ 2 Σ : « *Οι περιορισμοί αυτοί δεν μπορούν να φθάνουν έως την κατάργηση του δικαιώματος της απεργίας ή την παρεμπόδιση της νόμιμης άσκησής του*». Η διάταξη αυτή δεν καλύπτει μόνο την τυπική νομική υπόσταση του δικαιώματος της απεργίας, αλλά και την πραγματική δυνατότητα άσκησής του. Θα ήταν προβληματική μια κατάσταση, στην οποία τα δικαστήρια, δικάζοντας απεργιακές διαφορές, θα αποφαινόταν, στη μέγιστη πλειοψηφία των περιπτώσεων, ότι το δικαίωμα της απεργίας ασκείται καταχρηστικά. Το αρ. 25 παρ. 1 Σ υποχρεώνει όλα τα όργανα του κράτους, και τα δικαστικά, βεβαίως, να διασφαλίζουν την ακώλυτη άσκηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλος του κοινωνικού συνόλου.

Η άσκηση του δικαιώματος της απεργίας προκαλεί ζημία στον εργοδότη και συχνά και στο κοινωνικό σύνολο κι αυτό αποτελεί μία πλήρως νομιμοποιημένη συνέπεια, με την επιφύλαξη, πάντοτε, μη προφανούς υπέρβασης των ορίων του αρ. 281 ΑΚ¹

Η απεργία λοιπόν είναι μέσο του εργασιακού αγώνα και συνίσταται στην προσχεδιασμένη πρόσκαιρη συλλογική αποχή μισθωτών από την εργασία, με σκοπό την άσκηση πίεσης κατά κανόνα στον εργοδότη και σε τρίτο, και με τη βούληση επανάληψης της ομαλής παροχής εργασίας μετά τη λήξη της αγωνιστικής δράσης. Κατά τον παραδοσιακό αυτό ορισμό η απεργία είναι ένα συλλογικό μέσο, που συνίσταται στην προσχεδιασμένη προσωρινή αποχή

1 Καζάκος, Διαιτησία- Εργατικό Δίκαιο στην πράξη, σελ 47 & επομ

μισθωτών από την εργασία. (Ως αποχή βέβαια δεν εννοείται μόνο η μη προσέλευση στην εργασία, αλλά και η μερικότερη υπό ορισμένες προϋποθέσεις μη εκπλήρωση υποχρεώσεων που απορρέουν από τις ατομικές σχέσεις εργασίας). Έχει απαραίτητως αγωνιστικό σκοπό, διότι απεργία χωρίς αγωνιστικό σκοπό δε νοείται. Τέλος, λόγω του χαρακτήρα της, ως προσωρινή αποχή, προϋποθέτει βούληση επανάληψης της ομαλής λειτουργίας της εργασιακής σχέσης, ειδάλλως η έλλειψη αυτής της βούλησης σημαίνει λύση της εργασιακής σχέσης και επομένως, εφόσον δεν υφίσταται πλέον εργασιακή σχέση, δεν μπορεί να γίνει λόγος για απεργία.²

A2. Ο σκοπός της απεργίας κατά το Σύνταγμα

Ο νομοθετικός προσδιορισμός των σκοπών της απεργίας επιχειρήθηκε για πρώτη φορά στο διάστημα της δικτατορίας των συνταγματαρχών με το άρθρο 36 παρ. 1 του καταργηθέντος ν.δ. 890/1971, το οποίο τους περιόριζε « *εις επίλυσιν προς βελτίωσιν των υφισταμένων όρων εργασίας* », κάθε δε άλλη επιδίωξη με απεργία απαγορευόταν.

Το αρ. 23 παρ. 2 του Συντάγματος του 1975 αναγνωρίζοντας και κατοχυρώνοντας το δικαίωμα της απεργίας, όρισε πως τούτο ασκείται « *προς διαφύλαξιν και προαγωγήν των οικονομικών και εργασιακών εν γένει συμφερόντων των εργαζομένων*» αφήνοντας ακάλυπτες τις εξωεπαγγελματικές απεργίες με καθαρά πολιτικούς σκοπούς. Μέσα στα πλαίσια της συνταγματικής αυτής διάταξης διατυπώθηκε το αρ. 32 παρ. 1 του Ν. 330/1976 που επανέλαβε τους σκοπούς που αναφέρονται στο α.23παρ.2 Σ προσθέτοντας τα « *ασφαλιστικά συμφέροντα* », τα οποία έμμεσα περιέχονται στα « *οικονομικά και εργασιακά εν γένει* » , εφόσον και αυτά έχουν οικονομικό περιεχόμενο και αποτελούν συνάρτηση της εργασιακής σχέσης, εξαιτίας της οποίας παρέχεται η

² Δ.Ιασ.Παπασταύρου , Απεργία, σελ 28 & επομ.

κοινωνική ασφάλιση, ως ανταπόδοση των εργοδοτικών και εργατικών εισφορών. Συνεπώς η υποστηριχθείσα άποψη ότι τα ασφαλιστικά συμφέροντα δεν καλύπτονται από τη διάταξη 23 παρ. 2 του Συντάγματος και ότι η διάταξη του νόμου είναι αντισυνταγματική, είναι εσφαλμένη.³

Η παρ. 2 της εν λόγω διάταξης (αρ. 23 Σ) με την καθιερωμένη, όχι όμως νομοτεχνικά επιτυχή διατύπωση « η απεργία αποτελεί δικαίωμα » έχει ως αντικείμενο την εξειδίκευση της συνταγματικά ανεκτής απεργίας στην οποία προβαίνει, προσδιορίζοντας περιοριστικά τις νόμιμα συστημένες συνδικαλιστικές οργανώσεις μισθωτών ως υποκείμενο απεργιακού δικαιώματος. Επίσης καθορίζει και οριοθετεί τους απεργιακούς σκοπούς, τις οργανώσεις, στις οποίες παρέχεται το απεργιακό δικαίωμα καθώς και τα άτομα που έχουν δικαίωμα συμμετοχής.

Συμπληρώνοντας την εξουσιοδότηση που παρέχει η παρ. 1 στον κοινό νομοθέτη να επιβάλλει περιορισμούς στο απεργιακό δικαίωμα και στο δικαίωμα συμμετοχής σε απεργία σε συγκεκριμένους κρίσιμους (κατά τον συντακτικό νομοθέτη) για το κοινωνικό σύνολο τομείς. Το Σύνταγμα δεν προβλέπει την απεργία ως συγκεκριμένη ενότητα μέσου και δικαιωμάτων διακεκριμένων φορέων, αλλά την αναγνωρίζει ως μέσου και επιπλέον την κατοχυρώνει και εγγυάται το απεργιακό δικαίωμα και το δικαίωμα συμμετοχής παρέχοντας τα δικαιώματα αυτά σε διακεκριμένους φορείς.⁴

Επιπρόσθετα ο ισχύων νόμος 1264/1982 στα προαναφερθέντα οικονομικά, εργασιακά γενικά και ασφαλιστικά συμφέροντα προσέθεσε και τα « *συνδικαλιστικά συμφέροντα* », τα οποία βέβαια επίσης υπάγονται στα οικονομικά και εργασιακά εν γένει και κατοχυρώνονται ειδικότερα από το αρ. 23 παρ. 1 Σ.⁵

³ Λέων.Δ.Ντάσιος , Εργατικό Δικονομικό Δίκαιο ΒΙΙ Απεργία, σελ 762 & επομ.

⁴ Δ.Ι.Παπασταύρου, Απεργία , σελ 29 & επομ.

⁵ Λ.Δ.Ντάσιος, Εργατικό Δικονομικό Δίκαιο ΒΙΙ Απεργία, σελ. 763 & επομ.

A3. Προστασία δικαιώματος απεργίας

Η προστασία του απεργιακού δικαιώματος επέρχεται από ένα εύρος κανόνων δικαίου της ελληνικής και διεθνούς έννομης τάξης. Ειδικότερα:

Η διάταξη του άρθρου 23 παρ. 2 του Συντάγματος προστατεύει το δικαίωμα της απεργίας κατά τρόπο γενικό γεγονός που επιτρέπει στον κοινό νομοθέτη να εξειδικεύσει και να προσδιορίσει τα ακριβή όρια του δικαιώματος (όπως παρατηρήθηκε παραπάνω) μέσα στα πλαίσια του αρ. 23 Σ, των υπολοίπων συνταγματικών διατάξεων και σύμφωνα με τη φύση του δικαιώματος απεργίας.

Το δικαίωμα απεργίας προστατεύεται επίσης στα πλαίσια της συνδικαλιστικής ελευθερίας (αρ. 23 παρ. 1 του Σ). Η συνδικαλιστική ελευθερία ως ατομικό δικαίωμα περιλαμβάνει βέβαια πολλές επιμέρους εγγυήσεις. Ειδικότερα διασφαλίζει και τα μέσα συνδικαλιστικής δράσης, κατά κύριο λόγο τη σύναψη ΣΣΕ και την απεργία. Το δικαίωμα απεργίας είναι ένα από τα « συναφή δικαιώματα » που αναφέρει το αρ. 23 παρ. 1 Σ. Το δικαίωμα της απεργίας όμως προστατεύεται και από ΔΣΕ (Διεθνείς Συμβάσεις Εργασίας) που έχει επικυρώσει η χώρα μας.

Ειδικότερα το αρ. 11 I της **Ευρωπαϊκής Συμβάσεως** των δικαιωμάτων του ανθρώπου της 4/11/1950 κατοχυρώνει το δικαίωμα του ανθρώπου να συνιστά μαζί με άλλους συνδικαλιστικές οργανώσεις ή να προσχωρεί σε συνδικαλιστική οργάνωση για την προστασία των συμφερόντων του. Στα πλαίσια της διατάξεως αυτής προστατεύεται και το δικαίωμα απεργίας, αφού συνδικαλιστικές οργανώσεις χωρίς το όπλο της απεργίας είναι κενές περιεχομένου και δεν είναι δυνατόν να πραγματοποιήσουν το σκοπό τους (τελεολογική ερμηνεία του αρ.11 I της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως). Η χώρα μας έχει εκ νέου επικυρώσει την παραπάνω διεθνή σύμβαση με το ν.δ. 53/1974. Κατά τον ίδιο τρόπο προκύπτει η προστασία του δικαιώματος απεργίας και από τις διατάξεις της **ΔΣΕ 87/1948**, που έχει επικυρώσει η χώρα μας με το ν.δ.

4204/61 και κατά συνέπεια έχουν αυξημένη τυπική ισχύ (αρ.28 του Σ). Κατά το αρ. 2 της ΔΣΕ 87/1948 « οι εργαζόμενοι και εργοδότες δικαιούνται άνευ διακρίσεως και προηγουμένης αδείας να συνιστούν οργανώσεις της εκλογής τους και να καθίστανται μέλη των οργανώσεων αυτών....». Οι εγγυήσεις του αρ. 2 της ΔΣΕ αποκτούν νόημα και περιεχόμενο μόνο με τη διασφάλιση του δικαιώματος της απεργίας.

Ρητή προστασία του δικαιώματος απεργίας περιέχει το αρ. 6 παρ. 4 του **Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη**, που επικυρώθηκε με το νόμο 1426/84. Κατά το αρ. 6 παρ. 4 του Ε.Κ.Χ τα συμβαλλόμενα μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να προστατεύουν « το δικαίωμα των εργαζομένων και των εργοδοτών για συλλογικές ενέργειες σε περίπτωση σύγκρουσης συμφερόντων, περιλαμβανομένου και του δικαιώματος της απεργίας, με την επιφύλαξη των υποχρεώσεων που θα μπορούσαν να προκύψουν από τις ισχύουσες συλλογικές συμβάσεις ». Οι διατάξεις όμως των αρ. 5 & 6 του Ε.Κ.Χ δε δεσμεύουν τη χώρα μας, σύμφωνα με τη ρητή επιφύλαξη της παρ. 1 του δεύτερου άρθρου (μέρους V).

Τέλος, η προστασία του δικαιώματος της απεργίας προκύπτει από το αρ. 23 VI της **Διακηρύξεως των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου των Ηνωμένων Εθνών**, που κατοχυρώνει τη συνδικαλιστική ελευθερία.

B. ΕΙΔΗ ΑΠΕΡΓΙΑΣ

Από τα δεδομένα της πρακτικής οι απεργίες μπορούν να καταταχθούν σε ορισμένες κατηγορίες, ανεξάρτητα από τη νομιμότητά τους, με γενικά εσωτερικά κριτήρια, που αναφέρονται στα πρόσωπα τα οποία αποφασίζουν, οργανώνουν και διευθύνουν την απεργία, στους επιδιωκόμενους σκοπούς, την έκταση, τη διάρκεια και την τακτική της διεξαγωγής του απεργιακού αγώνα.

Οι εργαζόμενοι στην άσκηση του δικαιώματός τους χρησιμοποιούν διάφορες μορφές και είδη απεργιών, που η ανάγκη τους έκανε να επινοήσουν, για να εξουδετερώνουν τις ισχυρότερες δυνάμεις των εργοδοτών, επιλέγοντας την προσφορότερη μορφή κατά την κρίση τους, για να ασκείται η μεγαλύτερη δυνατή πίεση με το λιγότερο δυνατό κόστος σε βάρος τους.

B.1. Διαχωρισμός ανάλογα με τους επιδιωκόμενους σκοπούς των απεργιών:

B.1.1. επαγγελματικές ή εργασιακές απεργίες

(*greves professionnelles*), που αποσκοπούν στην προστασία και προαγωγή των επαγγελματικών και εργασιακών γενικά συμφερόντων των εργαζομένων.

B.1.2. πολιτικές

(*greves politiques*), οι οποίες αποβλέπουν στην άσκηση πίεσης στο κράτος ως φορέα της πολιτικής, νομοθετικής ή δικαστικής εξουσίας για την ενέργεια ή παράλειψη πράξεων, που άμεσα ή έμμεσα ενδιαφέρουν τους εργαζόμενους, είτε σε σχέση με την απασχόληση ή τις κοινωνικές παροχές και συνδικαλιστικές ελευθερίες, είτε ως πολιτών. Οι πολιτικές απεργίες όμως, δεν μπορούν να ασκήσουν πίεση στη δικαστική εξουσία, γιατί σ' αυτήν την περίπτωση θα κηρύσσονταν παράνομες λόγω προσβολής της διάκρισης των εξουσιών και της, απορρέουσας απ' αυτήν, ανεξαρτησίας της δικαστικής εξουσίας.

B.1.3. αλληλεγγύης

(*greves solidarities*), στις οποίες δεν προβάλλονται διεκδικήσεις των απεργών, αλλά εκδηλώνεται η συμπαράστασή τους προς άλλους εργαζόμενους της ίδιας ή ξένης χώρας.

B.1.4. προειδοποιητικές

στις οποίες δεν προβάλλονται αιτήματα για επίλυση, διαφοροποιώντας τις από την κλασσική απεργία, αλλά απλώς εκδηλώνεται η αντίθεση των εργαζομένων στα αποσκοπούμενα να ληφθούν μέτρα ή ενέργειες του εργοδότη ή του κράτους.

B.1.5. επαναστατικές

(*greves generales revolutionnaires*), που συνιστούν γενική εξέγερση των εργαζομένων για την ανατροπή του πολιτικού ή κοινωνικού καθεστώτος.

B.2. Διαχωρισμός ανάλογα με το ποιος διευθύνει και κηρύσσει τις απεργίες :

Η διάκριση αυτή έχει πρακτική σημασία μόνο στις χώρες όπου η άσκηση του δικαιώματος της απεργίας επιτρέπεται αποκλειστικά στις συνδικαλιστικές οργανώσεις, ενώ στις άλλες έχει απλή θεωρητική σημασία, εκτός αν πρόκειται για τον καταλογισμό των αστικών ευθυνών.

B.2.1. οργανωμένες ή συνδικαλιστικές

(*greves syndicales*) που κηρύσσονται, αποφασίζονται και οργανώνονται από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις και σε

B.2.2. αδέσποτες

(*greves sauvages*) που κηρύσσονται, αποφασίζονται και οργανώνονται από ομάδα εργαζομένων, που ευκαιριακά συγκροτείται για το σκοπό αυτό.

B.3. Διαχωρισμός ανάλογα με τη διάρκεια των απεργιών:

B.3.1. αόριστης διάρκειας

των οποίων η λήξη εξαρτάται από την ικανοποίηση των αιτημάτων ή από μεταγενέστερη απόφαση των εργαζομένων.

B.3.2. ορισμένης διάρκειας

που προαποφασίζεται κατά την κήρυξη της απεργίας.

B.3.3. στάσεις εργασίας

που έχουν ολιγόωρη διακοπή εργασίας και που συχνά συνοδεύονται από την κατάληψη του χώρου εργασίας (**Μον.Πρωτ.Θεσ. 17041/2002**).

B.4. Διαχωρισμός ανάλογα με την έκταση των απεργιών:

B.4.1. γενικές

(*greves generales*), στις οποίες συμμετέχουν σε εθνικό επίπεδο εργαζόμενοι όλων των κλάδων της εθνικής οικονομίας.

B.4.2. μερικές

(*greves partielles*), στις οποίες συμμετέχουν ορισμένοι κλάδοι ή επαγγέλματα ή εργαζόμενοι ορισμένων περιφερειών.

B.5. Διαχωρισμός ανάλογα με τον τρόπο διεξαγωγής του απεργιακού αγώνα:

B.5.1. κλασική ή πλήρης απεργία

που εκδηλώνεται με την ομαδική παύση της εργασίας και την απομάκρυνση των απεργών από το χώρο εργασίας σ' όλη τη διάρκειά της.

B.5.2. περιστροφική ή κυκλική απεργία

στην οποία τα τμήματα ή οι ειδικότητες μιας επιχείρησης ή ενός κλάδου δεν απεργούν ταυτόχρονα, αλλά διαδοχικά βάσει προγράμματος.⁶ Η περιστροφική (μερική) απεργία είναι μία πολύ αποτελεσματική μορφή απεργίας, γιατί προκαλεί στον εργοδότη μεγαλύτερη ζημιά από τη συνηθισμένη απεργία.⁷

(Μον.Πρωτ.Αθην. 2182/1994)

B.5.3. διαλείπουσα

στην οποία η απεργία επαναλαμβάνεται σε ορισμένα χρονικά διαστήματα, αφήνοντας ενδιάμεσα χρόνο εργασίας.⁸ (**Μον. Πρωτ. Αθην. 3250/91, Α.Π. 528/90, Μον.Πρωτ.Αθην. 714/1983**)

B.5.4. απεργία με κατάληψη χώρου

στην οποία οι απεργοί δεν απομακρύνονται από το χώρο εργασίας ή προβαίνουν στη κατάληψή του, εμποδίζοντας την εργασία των μη απεργών.

⁶ Λ.Δ.Ντάσιος, Εργατικό Δικονομικό Δίκαιο ΒΙΙ Απεργία, σελ.795-797

⁷ Γ.Α.Λεβέντης, Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο, σελ. 505

⁸ Λ.Δ.Ντάσιος, Εργατικό Δικονομικό Δίκαιο ΒΙΙ Απεργία, σελ. 797

B.5.5. αλληλεγγύης

είναι η απεργία που πραγματοποιείται προς υποστήριξη άλλης απεργίας -της κύριας απεργίας. (**Μον. Πρωτ. Δρ. 112/90, Α.Π. 1579/1990**).

B.5.6. αφανής ή λευκή

στην οποία οι απεργοί δεν απέχουν από την εργασία τους, παρέχουν όμως εργασία μειωμένης ποσότητας. Δεν αποτελεί λευκή απεργία η μείωση της ποιότητας της εργασίας.⁹ (**Εφ.Αθην.8092/83**)

B.5.7. διοικητική

στην οποία οι απεργοί δε διακόπτουν την εργασία τους, αλλά αρνούνται να συμμορφωθούν με τις εντολές και οδηγίες του εργοδότη ή με τους κανονισμούς της εργασίας.¹⁰

Γ. ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΑΠΕΡΓΙΑΣ

Αν εξαιρέσουμε την προειδοποιητική απεργία ως είδος, στην κλασσική της μορφή, η απεργία, πραγματοποιείται ως κίνημα για την υλοποίηση κάποιων αιτημάτων, τα οποία μπορεί να είναι:

Γ.1. Εργασιακά συμφέροντα

Εργασιακά είναι τα συμφέροντα που συνδέονται με τη ρύθμιση των όρων της εξαρτημένης εργασίας, δηλ. με την πρόσληψη, τους όρους και τις συνθήκες παροχής εργασία. Από τα δεδομένα της πρακτικής οι απεργίες μπορούν να

⁹ Γ.Α.Λεβέντης, Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο, σελ. 506

¹⁰ Λ.Δ.Ντάσιος, Εργατικό Δικονομικό Δίκαιο ΒΠ Απεργία, σελ.798

καταταχθούν σε ορισμένες κατηγορίες, ανεξάρτητα από τη νομιμότητά τους, με γενικά εσωτερικά κριτήρια, που αναφέρονται στα πρόσωπα τα οποία αποφασίζουν, οργανώνουν και διευθύνουν την απεργία, στους επιδιωκόμενους σκοπούς, την έκταση, τη διάρκεια και την τακτική της διεξαγωγής του απεργιακού αγώνα, την αμοιβή της εργασίας, τη λύση της εργασίας. Προϋπόθεση επομένως για να υπάρχουν εργασιακά συμφέροντα κατά την έννοια του αρ. 19 παρ. 1 του Ν 1264 και του αρ.23 παρ. 2 του Σ είναι να υπάρχει σχέση εξαρτημένης εργασίας. Γενικότερα η άσκηση του δικαιώματος της απεργίας προϋποθέτει σχέση εξαρτημένης εργασίας, γιατί η συνταγματική και η νομοθετική κατοχύρωση του δικαιώματος απεργίας αναφέρονται μόνο στους εργαζόμενους με σχέση εξαρτημένης εργασίας και όχι σε ελεύθερους επαγγελματίες.

Τα αιτήματα της απεργίας είναι εργασιακά εφόσον συνδέονται κατά τρόπο άμεσο ή τουλάχιστον έμμεσο, αλλά πάντως κατά τρόπο ορατό και σαφή, με τη ρύθμιση των όρων εργασίας. Τα εργασιακά αιτήματα μπορεί να έχουν οποιοδήποτε περιεχόμενο, να έχουν δηλ οικονομικό ή μη χαρακτήρα, να αφορούν στη λήψη μέτρων για τη βελτίωση του περιβάλλοντος της εργασίας, βελτίωση της ασφάλειας και υγιεινής της εργασίας κοκ **(Μον.Πρωτ.Αθην. 446/1993)**. Το γεγονός ότι η απεργία διεκδικεί εργασιακά αιτήματα δε σημαίνει βέβαια ότι είναι κατ'ανάγκη και νόμιμη. Υπάρχουν εργασιακά αιτήματα, η διεκδίκηση των οποίων με απεργία δεν επιτρέπεται. Π.χ. δεν αποτελεί νόμιμο αίτημα απεργίας η αξίωση να προσλαμβάνονται από τον εργοδότη μόνο όσοι μισθωτοί είναι μέλη συγκεκριμένου σωματείου.

Γ.2. Συνδικαλιστικά συμφέροντα

Συνδικαλιστικά είναι τα συμφέροντα των εργαζομένων που συνδέονται με την άσκηση της συνδικαλιστικής ελευθερίας, κάθε τι δηλ. που ενισχύει και διευκολύνει τη συνδικαλιστική δράση των εργαζομένων ή της συνδ οργάνωσης

που προάγει τη συνδ αλληλεγγύη μεταξύ τους. Στα συνδικαλιστικά συμφέροντα ανήκει π.χ. η προστασία της συνδικαλιστικής δράσης μέσα στην επιχείρηση, η μη απόλυση μισθωτού για τη συνδικαλιστική του δράση, γενικότερα κάθε μέτρο του εργοδότη που έχει σκοπό να περιορίσει τη συνδικαλιστική δράση του προσωπικού. Η συνδικαλιστική δράση προστατεύεται ήδη στο Σύνταγμα , στα πλαίσια της συνδικαλιστικής ελευθερίας. Τα συνδικαλιστικά συμφέροντα των εργαζομένων συνδέονται άμεσα με τη σχέση εξαρτημένης εργασίας, είναι δηλ. και εργασιακά συμφέροντα. Στη χώρα μας συνηθέστερη περίπτωση απεργιών με συνδικαλιστικά αιτήματα αποτελούν απεργίες με αίτημα τη μη απόλυση ή την επαναπρόσληψη μισθωτών που απολύθηκαν λόγω της συνδικαλιστικής τους δράσης. Οι απεργίες αυτές εσφαλμένα χαρακτηρίζονται από τη νομολογία ως απεργίες αλληλεγγύης (**Εφ.Πειρ.225/83, Μον.Πρωτ.Δρ.112/90**).

Γ.3. Οικονομικά συμφέροντα

Τα οικονομικά συμφέροντα ταυτίζονται με τα εργασιακά, όταν αναφέρονται στην κάθε μορφής αμοιβή (σε χρήμα ή σε είδος) για την παρεχόμενη εργασία. Όταν όμως τα οικονομικά συμφέροντα δε σχετίζονται με την αμοιβή εργασίας, αλλά αφορούν γενικά στην οικονομική θέση των εργαζομένων μέσα στο κοινωνικό και οικονομικό μας σύστημα, τότε δε συνδέονται με τη σχέση εξαρτημένης εργασίας, αλλά αφορούν περισσότερο στους μισθωτούς ως κοινωνική ομάδα, ταυτίζονται δηλ. με τα « κοινωνικά συμφέροντα » των εργαζομένων¹¹. Κατά μία άποψη και τα ευρύτερα αυτά οικονομικά (κοινωνικά) συμφέροντα μπορούν να αποτελέσουν νόμιμο αίτημα απεργίας¹². Σύμφωνα με τα παραπάνω, τα οικονομικά συμφέροντα που αποτελούν αιτήματα απεργίας

¹¹Γ.Α.Λεβέντης, Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο, σελ. 491 & επομ.

¹² Δ.Γ.Κυρίτσης, Ο χαρακτηρισμός της απεργίας ως νομίμου ή παρανόμου, σελ. 171

πρέπει να συνδέονται με τους όρους και τις συνθήκες εργασίας κατά έμμεσο τουλάχιστον, αλλά πάντως ορατό, τρόπο. Έτσι δεν αποτελεί νόμιμο αίτημα απεργίας η κυβερνητική πολιτική τιμών, χρηματοδοτήσεως των επιχειρήσεων, επενδύσεων, η φορολογική πολιτική, η κοινωνικοποίηση των επιχειρήσεων κ.ο.κ. (Πρ.Εφ.Αθην. 1/92)

Γ.4. Ασφαλιστικά συμφέροντα

Τα ασφαλιστικά συμφέροντα αφορούν στη διαμόρφωση των όρων και προϋποθέσεων της κοινωνικής ασφάλισης των εργαζομένων. Η ρύθμιση των όρων και προϋποθέσεων της κοινωνικής ασφάλισης ανήκει σήμερα στην αποκλειστική αρμοδιότητα της πολιτείας. Κατά συνέπεια απεργίες με ασφαλιστικά αιτήματα στρέφονται ουσιαστικά κατά του κράτους, πράγμα που έχει επιπτώσεις στην άσκηση του δικαιώματος απεργίας.

Γ.5. Αιτήματα ρυθμίσιμα με ΣΣΕ

Στη γερμανική θεωρία και πράξη έχει επικρατήσει η άποψη ότι τα αιτήματα της απεργίας πρέπει να είναι ρυθμίσιμα με ΣΣΕ. Προϋπόθεση δηλ. της νομιμότητας της απεργίας εκεί είναι (με εξαίρεση την προειδοποιητική απεργία και την απεργία αλληλεγγύης) ότι τα αιτήματα της μπορούν να ρυθμιστούν με ΣΣΕ. Η παραπάνω άποψη μεταφέρεται κατά καιρούς και στην ελληνική έννομη τάξη (**Μον.Πρωτ.Θεσ. 4905/1982**), δεν έτυχε όμως αποδοχής. Στο ελληνικό δίκαιο υπάρχει διάσταση μεταξύ των θεμάτων που μπορούν να ρυθμισθούν με ΣΣΕ και εκείνων που μπορούν να διεκδικηθούν με απεργία. Δεν είναι λοιπόν δυνατό να περιορίσουμε τα αιτήματα της απεργίας σε θέματα που είναι ρυθμίσιμα με ΣΣΕ.

Παρά το γεγονός ότι τα αιτήματα της απεργίας δεν πρέπει να είναι κατ' ανάγκη ρυθμίσιμα με ΣΣΕ ούτε η απεργία δεν είναι αναγκαίο να αποβλέπει στη

σύναψη ΣΣΕ, επιβάλλεται η συλλειτουργία και ο συσχετισμός απεργίας και ΣΣΕ. Η άσκηση του δικαιώματος απεργίας δεν επιτρέπεται να έρχεται σε αντίθεση ή να υπονομεύει όσα με ΣΣΕ ή ΔΑ(διαιτητική απόφαση) ρυθμίσθηκαν.¹³

Γ.6. Συλλογικές διαφορές

Η άσκηση του δικαιώματος απεργίας αποβλέπει στη διαφύλαξη και προαγωγή συλλογικών συμφερόντων των εργαζομένων. Κατά συνέπεια αντικείμενο της απεργίας είναι η επίλυση συλλογικών και όχι ατομικών διαφορών. Ατομικές διαφορές εργασίας, δηλ. διαφορές μεταξύ συγκεκριμένου μισθωτού ή συγκεκριμένων μισθωτών και του εργοδότη δεν αποτελούν νόμιμο αντικείμενο απεργίας¹⁴ (**Μον. Πρωτ. Αθην. 1589/1996, Μον. Πρωτ. Αθην. 1428/2001, Μον. Πρωτ. Γιανν. 456/1996**). Π.χ. δεν είναι νόμιμη η απεργία για την αύξηση των αποδοχών ή τη βελτίωση των όρων εργασίας συγκεκριμένου ή συγκεκριμένων μισθωτών, με αποτέλεσμα να προκύψουν εξατομικευμένες ρυθμίσεις για συγκεκριμένο ή συγκεκριμένους μισθωτούς¹⁵. Κατ' εξαίρεση ατομικές διαφορές εργασίας είναι δυνατό να αποτελέσουν αντικείμενο απεργίας, εφόσον υπό την ατομική διαφορά υποκρύπτεται νόμιμο συλλογικό συμφέρον των εργαζομένων (**Μον.Πρωτ.Αθην. 1428/2001**). Π.χ. θεωρείται νόμιμη η απεργία που έχει ως αίτημα την επαναπρόσληψη συγκεκριμένων μισθωτών που απολύθηκαν λόγω της συνδικαλιστικής τους δράσης ή την άρση μεταθέσεως ή άλλων περιοριστικών μέτρων κατά συγκεκριμένων μισθωτών που επιβλήθηκαν λόγω της συνδικαλιστικής τους δράσης (**Εφ.Θεσσ.598/83, Εφ.Αθην.5401/83, Μον.Πρωτ.Δρ.112/90**). Στις παραπάνω ατομικές διαφορές

¹³ Γ.Α.Λεβέντης, Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο, σελ. 500

¹⁴ Γ.Α.Λεβέντης, Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο, σελ. 495 , 496.

¹⁵ Αλ.Καρακατσάνης, Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο, σελ. 221,256

εργασίας προέχει η διασφάλιση της συνδικαλιστικής δράσης των εργαζομένων, δηλ. η προάσπιση των συνδικαλιστικών συμφερόντων.

Γ.7. Νομικές διαφορές

Αντικείμενο της απεργίας είναι η επίλυση συλλογικών διαφορών και όχι νομικών διαφορών. Νομικές διαφορές είναι οι διαφορές σχετικά με την ερμηνεία και την εφαρμογή ισχυόντων κανόνων δικαίου. Η επίλυση των νομικών διαφορών ανήκει στη δικαστική εξουσία (αρ. 94 του Σ). Δεν είναι δυνατό με την άσκηση του δικαιώματος απεργίας επιδιώκεται αυτοδύναμη ικανοποίηση των αξιώσεων μισθωτών. Για το λόγο αυτό δεν επιτρέπεται, κατά την κρατούσα άποψη, τα αιτήματα της απεργίας να αναφέρονται στην επίλυση νομικών διαφορών. Κατά το Γερμανικό Εργατικό Ακυρωτικό: *«ανήκει στις θεμελιώδεις αρχές του κράτους δικαίου, ότι οι κοινωνοί απέχουν από την αυτοδύναμη πραγμάτωση πραγματικών ή υποθετικών δικαιωμάτων τους»*. Κατά συνέπεια, όταν είναι δυνατή η επίλυση μιας διαφοράς μέσω της δικαστικής οδού, τότε δεν επιτρέπεται η προσφυγή στην απεργία (**Πρωτ.Αθην.1012/85**).

Τα συλλογικά συμφέροντα που δικαιολογούν την απεργία, έστω κι αν προβάλλονται με αφορμή μια νομική διαφορά, δεν πρέπει να ταυτίζονται ή να εξαρτώνται από τη λύση της νομικής αυτής διαφοράς. Κατά συνέπεια απεργίες που πραγματοποιούνται με αφορμή νομική διαφορά, τότε μόνο είναι νόμιμες, εφόσον διεκδικούν την ικανοποίηση κάποιου συλλογικού συμφέροντος ανεξάρτητου με την έκβαση της νομικής διαφοράς(**Εφ.Αθην.10665/1998**). Π.χ. απεργία με αίτημα την επαναπρόσληψη μισθωτού δεν είναι νόμιμη, εφόσον δεν προκύπτει εξ' αφορμής της συγκεκριμένης νομικής διαφοράς μία γενικότερη αντισυνδικαλιστική συμπεριφορά του εργοδότη.¹⁶

Κατ'εξαιρέση πρέπει να γίνει δεκτό ότι επιτρέπεται απεργία για νομική διαφορά, εφόσον από τη συγκεκριμένη νομική διαφορά δεν προκύπτει για το

¹⁶Γ.Α.Λεβέντης, Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο, σελ. 496,497,499

βλαπτόμενο μισθωτό ατομική (αγώγιμη) αξίωση. Π.χ. ο εργοδότης παραβιάζει νόμιμες υποχρεώσεις του, για την εκπλήρωση των οποίων δεν παρέχεται ατομική αξίωση κατά του εργοδότη, παρά μόνο προβλέπονται άλλου είδους αξιώσεις (διοικητικές, ποινικές).¹⁷

Δ. ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΗ ΑΠΕΡΓΙΑ

Το δικαίωμα της απεργίας, όπως και όλα τα συνταγματικά θεμελιωμένα δικαιώματα, προστατεύεται αλλά και οριοθετείται από το ίδιο το συνταγματικό κείμενο (αρ. 23 παρ. 2, αρ. 25 παρ. 3, αρ. 5 παρ. 1) και όχι μόνο (αρ. 281 ΑΚ). Η ιδιαιτερότητά του όμως, που έγκειται στο ότι ο χαρακτήρας της εργασιακής σχέσης πρωτογενώς δηλώνεται ως μορφή έννομης σχέσης ιδιωτικού δικαίου, αλλά και στο ότι το απεργιακό δικαίωμα ενέχει από τη φύση του το στοιχείο της βλάβης, είχε ως αποτέλεσμα να «ταλαιπωρηθεί» από τη νομολογία, ως προς την επιλογή των κριτηρίων για την καταχρηστικότητα της άσκησής του περισσότερο από κάθε άλλο δικαίωμα.

Δ.1. Καταχρηστική άσκηση των θεμελιωδών συνταγματικών δικαιωμάτων

Το αρ. 25 παρ. 3 του Σ προβλέπει ότι: «η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος δεν επιτρέπεται». Σύμφωνα με την κρατούσα άποψη, η διάταξη του αρ. 25 παρ. 3 του Σ θεωρείται **lex imperfecta** που περιορίζει την αξία της σ' ένα γενικό «κατευθυντήριο» χαρακτήρα για την ερμηνευτική συμπλήρωση του νοήματος του αρ. 5 παρ. 1 του Σ και των εκεί εγγεγραμμένων ρητρών και κυρίως γίνεται δεκτό ότι η διάταξη του αρ. 25 παρ 3 του Σ αποσκοπεί-έστω και με την ατελή διατύπωσή της-στην προστασία της κρατικής εξουσίας και όχι-

¹⁷ Αλεξ.Καρακατσάνης, Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο, σελ.258

όπως στην περίπτωση του αρ. 281 Α.Κ-στην προστασία ιδιωτικών συμφερόντων.¹⁸

Κύριο επιχείρημα της παραπάνω γνώμης είναι η προϊστορία του αρ. 25 παρ. 3 του Σ. Σκοπός της εισαγωγής του αρ. 25 παρ. 3 ήταν η προστασία της κρατικής εξουσίας από την άσκηση των ατομικών δικαιωμάτων. Η αρχική διατύπωση του αρ. 25 παρ. 3 έκανε λόγο για κατάχρηση των ατομικών δικαιωμάτων «...αποβλέπουσα εις βλάβην ή εξυπηρευτούσα επιδιώξεις εναντίον των ελευθέρων θεσμών ή των ατομικών ελευθεριών ή δυναμένη να απειλήσει την εθνικήν ανεξαρτησία και εδαφικήν ακεραιότητα...». Η αρχική διατύπωση του αρ. 25 παρ. 3 του Σ προέβλεπε και ποινικές κυρώσεις κατά του παραβάτη, τις οποίες θα καθόριζε ο κοινός νομοθέτης. Μετά τη διαγραφή των ποινικών κυρώσεων και τη ριζική αναδιατύπωση του αρ. 25 παρ. 3 του Σ, η λακωνική διατύπωση που απέμεινε δεν μπορεί να έχει άλλη ισχύ, παρά να συμπληρώνει το νόημα και την ερμηνεία του αρ. 5 παρ. 1 του Σ.

Πέρα από την ιστορία του αρ. 25 παρ. 3 του Σ προβάλλεται ως επιχείρημα από την ίδια άποψη και ο αμυντικός χαρακτήρας των ατομικών δικαιωμάτων. Ο αμυντικός χαρακτήρας των ατομικών δικαιωμάτων δύσκολα συμβιβάζεται με το αρ. 25 παρ. 3 του Σ, μια διάταξη που προϋποθέτει αντί της ατομικιστικής, την κοινωνικά δεσμευμένη-από το χρέος της κοινωνικής αλληλεγγύης-άσκηση των ατομικών δικαιωμάτων.¹⁹

Έτσι όμως δεν οδηγούμαστε σε μια «ουδετεροποίηση» της συνταγματικής αυτής διάταξης; Οπωσδήποτε δε θα συνηγορήσουμε στην αποδοχή μιας τέτοιας κατεύθυνσης στις κατ' αρχήν σωστές διαπιστώσεις της κρατούσας άποψης. Κι αυτό γιατί οι σχεδόν αφοριστικές, από πρώτη άποψη, διαπιστώσεις αυτές, έχουν μία βασική αξία που δεν μπορεί να παραβλέψει κανείς: Η διάταξη του αρ. 25 παρ. 3 του Σ δεν είναι δυνατόν να «λύνει τα χέρια» της κρατικής

¹⁸ Γ.Δ.Ληξουριώτης, Ο σκοπός του δικαιώματος της απεργίας, σελ. 249

¹⁹ Γ.Α.Λεβέντης, Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο, σελ. 593

εξουσίας για την ανατροπή του όλου συστήματος προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων που το ίδιο το Σύνταγμα οργανώνει και εγγυάται.

Την πρακτική λοιπόν αξία της γενικής ρήτηρας του αρ. 25 παρ. 3 του Σ μπορούμε να την εντοπίσουμε σε δύο σημεία: **α)** κατ' αρχήν, εφόσον επιδέχεται το επί μέρους δικαίωμα την προσδιοριστική επέμβαση των κριτηρίων της κατάχρησης συνταγματικού δικαιώματος, ο κοινός νομοθέτης, κατά τη νομοθετική ρύθμιση του δικαιώματος, μπορεί να εξειδικεύσει και να τυποποιήσει τα κριτήρια καταχρηστικότητας σε *stricto sensu* όρους νόμιμης άσκησης αυτού και **β)** το δεύτερο σημείο εντοπισμού της πρακτικής αξίας του αρ. 25 παρ. 3 του Σ, είναι η δυνατότητα άμεσης δικαστικής επίκλησης και εφαρμογής της, όταν στη συγκεκριμένη περίπτωση τα πραγματικά περιστατικά μπορούν να στοιχειωθούν το σχετικό ισχυρισμό της καταχρηστικής άσκησης συνταγματικού δικαιώματος με την προϋπόθεση πάντα ότι θεμελιώνεται και ο αντίστοιχος νομικός ισχυρισμός, ότι επιδέχεται δηλαδή το συγκεκριμένο ατομικό δικαίωμα την παρέμβαση των κριτηρίων καταχρηστικότητας ή τουλάχιστον κάποια από αυτά.²⁰

Δ.2. Οριοθέτηση και προστατευτικός χώρος του δικαιώματος της απεργίας μέσω των συνταγματικών κριτηρίων καταχρηστικότητας

Τα ατομικά δικαιώματα κατοχυρώνουν ένα συγκεκριμένο χώρο ελευθερίας. Ο χώρος αυτός προκύπτει: **α)** από τις γενικές εκφράσεις που χρησιμοποιεί το Σύνταγμα (π.χ. «ιδιοκτησία» αρ. 17 παρ. 1 Σ, «απεργία» αρ. 23 παρ.2 Σ), **β)** από το σκοπό του ατομικού δικαιώματος (π.χ. «προς διαφύλαξιν και προαγωγήν των οικονομικών και εργασιακών συμφερόντων» αρ. 23 παρ. 2 Σ) και **γ)** από τη φύση του δικαιώματος. Ο συγκεκριμένος αυτό χώρος ελευθερίας

²⁰ Γ.Δ.Ληξουριώτης, Ο σκοπός του δικαιώματος της απεργίας, σελ 250-252

που διασφαλίζουν τα ατομικά δικαιώματα διαπιστώνεται με την ερμηνεία της σχετικής συνταγματικής διατάξεως. Όταν λοιπόν το ατομικό δικαίωμα βρίσκεται έξω από τον προστατευτικό του χώρο, τότε πια δεν υπάρχει χρήση, αλλά κατάχρηση δικαιώματος. Η άσκηση κάθε ατομικού δικαιώματος πέρα από το χώρο που του αναγνωρίζει και κατοχυρώνει το Σύνταγμα, δεν επιτρέπεται.²¹

Γενικά την καταχρηστική άσκηση των δικαιωμάτων απαγορεύουν

- 1) το αρ. 25 παρ. 3 του Σ και
- 2) το αρ. 281 Α.Κ. Στους περιορισμούς αυτούς υπόκειται και το δικαίωμα της απεργίας των εργαζομένων. Η αμφισβήτηση, που υπάρχει, αφορά στην έκταση των περιορισμών και στα αντικειμενικά κριτήρια, τα οποία πρέπει να χρησιμοποιούνται για τη διαπίστωση της κατάχρησης, λόγω της ιδιομορφίας του δικαιώματος της απεργίας. Μάλιστα για το δικαίωμα της απεργίας η απαγόρευση καταχρηστικής άσκησής του προβλεπόταν και από το αρ. 33 του καταργηθέντος Ν. 330/1976, ενώ ο ισχύων Ν. 1264/1982, που ρυθμίζει και το δικαίωμα της απεργίας (αρ 19-22) δεν περιέλαβε σχετική διάταξη, αφήνοντας το θέμα στη ρύθμισή του από τις γενικές διατάξεις.²²

Δ.2.1. Φύση-Προστατευτικός χώρος του δικαιώματος

Ο προστατευτικός χώρος του δικαιώματος απεργίας προκύπτει από το αρ. 23 παρ.2 Σ. Το περιεχόμενο του όρου «απεργία» πρέπει να προσδιορισθεί σύμφωνα με την έννοια που έχει ο όρος αυτός στην κοινωνική πραγματικότητα, δηλ. στο χώρο των εργασιακών σχέσεων. Απεργία σημαίνει εκεί την ομαδική παύση της εργασίας. Νόμιμα συστημένες συνδικαλιστικές οργανώσεις, κατά τη διατύπωση του αρ. 23 παρ. 2 του Σ, είναι οι συνδικαλιστικές οργανώσεις που έχουν συσταθεί κατά ένα νόμιμο τρόπο. Ο σκοπός της απεργίας («διαφύλαξη

²¹ Γ.Α.Λεβέντης, Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο, σελ. 594-595

²² Α.Δ.Ντάσιος, Εργατικό Δικονομικό Δίκαιο ΒΙΙ Απεργία, σελ. 1056

και προαγωγή των οικονομικών και εργασιακών εν γένει συμφερόντων») είναι βέβαια γενικά διατυπωμένος, το περιεχόμενο όμως των «οικονομικών και εργασιακών εν γένει συμφερόντων» προκύπτει από τη φύση του δικαιώματος της απεργίας καθώς και από τη συστηματική ερμηνεία του αρ. 23 παρ. 2. Σύμφωνα με τα όσα εκτέθηκαν παραπάνω τα οικονομικά συμφέροντα είναι τα συμφέροντα εκείνα που προκύπτουν από τη σχέση εξαρτημένης εργασίας μεταξύ εργοδότη και μισθωτού. Οικονομικά συμφέροντα που δε συνδέονται κατά κάποιο τρόπο-έστω και έμμεσο-με τη σχέση εξαρτημένης εργασίας δεν αποτελούν αντικείμενο του δικαιώματος απεργίας. Άρα από τη **φύση** του το δικαίωμα της απεργίας, ως δικαίωμα που αποβλέπει στην πραγματοποίηση συγκεκριμένου σκοπού-προκύπτουν όρια για την άσκησή του, τα οποία όταν υπερβαίνονται έχουμε σαφώς κατάχρηση(**Μον.Πρωτ.Αθην. 1800/2001**).

Δ.2.2. Τα δικαιώματα των άλλων

Τέλος δε γίνεται, σύμφωνα με το Σύνταγμα, χρήση του δικαιώματος απεργίας, όταν η άσκησή του προσβάλλει **τα δικαιώματα των άλλων**. Τα δικαιώματα των άλλων προβλέπονται από το Σύνταγμα, ως περιορισμός, μόνο στην περίπτωση του δικαιώματος της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (αρ. 5 παρ. 1 Σ). Παρόλα αυτά πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο περιορισμός αυτός ισχύει και για τα άλλα ατομικά δικαιώματα, άρα και για το δικαίωμα απεργίας.²³

Είναι αλήθεια ότι θέτοντας η διάταξη του αρ. 5 παρ. 1 του Σ αυτόν τον περιορισμό, φαίνεται να καθιερώνει μια τυπική νομική ισοτιμία των συγκρουόμενων δικαιωμάτων. Εν τούτοις, προσαρμοσμένος ο περιορισμός αυτός ειδικά στο δικαίωμα της απεργίας που η ίδια του η ιδιοσυστασία και η

²³ Γ.Α.Λεβέντης, Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο, σελ 595-596

ουσία της άσκησής του συνίσταται στην πρόκληση βλάβης στα συμφέροντα τρίτων(και κυρίως του εργοδότη), μόνο μία σημασία θα μπορούσε να έχει: να ελέγχει ως καταχρηστική την άσκηση του δικαιώματος της απεργίας εάν η προσβολή των δικαιωμάτων τρίτων δεν είναι συνέπεια του ανασταλτικού αποτελέσματος, αλλά συνέπεια παρανόμων πρακτικών ή μεθοδεύσεων που ακολουθούν την απεργιακή κινητοποίηση ή όταν η πρόκληση ζημίας δε δικαιολογείται, πράγμα το οποίο συμβαίνει στην περίπτωση που ο προβαλλόμενος απεργιακός σκοπός είτε έχει μία ελαττωματική υπόσταση, είτε αναιρείται από την όλη στάση του εργασιακού μέρους κατά τη διάρκεια του απεργιακού αγώνα, είτε εν πάση περιπτώσει, η συγκεκριμένη άσκηση του δικαιώματος απεργίας υπονομεύει τον προσδιοριζόμενο στη διάταξη του αρ. 23 παρ. 2 Σ απεργιακό σκοπό και τα συμφέροντα που αυτός οφείλει να υπηρετεί.²⁴

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η άσκηση του δικαιώματος απεργίας δεν επιτρέπεται να προσβάλλει τα δικαιώματα άλλων μισθωτών που δε συμμετέχουν στην απεργία (π.χ. το δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας-αρ. 5 παρ. 1 Σ, το δικαίωμα ελεύθερης εκφράσεως-αρ.14 παρ. 1 Σ). Επιπρόσθετα η άσκηση του δικαιώματος απεργίας δεν επιτρέπεται να προσβάλλει τα ατομικά δικαιώματα τρίτων, ατόμων δηλ. που δεν έχουν σχέση με την απεργία. Όπως όμως προείπαμε η ίδια η ουσία της άσκησης του δικαιώματος απεργίας συνίσταται στην πρόκληση περιορισμών στην άσκηση ατομικών δικαιωμάτων τρίτων(π.χ. μία απεργία στα μέσα μεταφοράς προκαλεί περιορισμούς στην προσωπική ελευθερία κινήσεως και μεταφοράς των τρίτων-αρ. 5 παρ. 1,3,4 του Σ), αλλά και περιορισμών στην οικονομική και επαγγελματική ελευθερία (αρ.5 παρ. 1,3 του Σ) καθώς και στην ιδιοκτησία του εργοδότη (αρ. 17 του Σ). Άλλωστε η απεργία αποβλέπει ακριβώς στον περιορισμό της εξουσίας του εργοδότη να διαμορφώνει κυριαρχικά τους όρους

²⁴ Γ.Δ.Ληξουριώτης, Ο σκοπός του δικαιώματος της απεργίας, σελ. 255

εργασίας, που απορρέει από την οικονομική και επαγγελματική του ελευθερία και προ παντός από την ιδιοκτησία του επί των μέσων παραγωγής.

Όλοι όμως οι παραπάνω περιορισμοί πρέπει να είναι αποτέλεσμα της απεργίας, δηλ. της ομαδικής παύσης της εργασίας. Δεν επιτρέπονται περιορισμοί του εργοδότη που δεν προκύπτουν από την άσκηση του δικαιώματος απεργίας, αλλά από άλλες πράξεις των απεργών καθώς και δεν επιτρέπεται να προσβάλλει η απεργία άλλα ατομικά δικαιώματα του εργοδότη, η άσκηση των οποίων δε σχετίζεται με την άσκηση του δικαιώματος απεργίας(π.χ. το άσυλο της κατοικίας-αρ. 9 παρ. 1 του Σ).

Δ.2.3. Χρηστά ήθη

Επιπρόσθετα δε γίνεται κατά το Σύνταγμα χρήση του δικαιώματος απεργίας, όταν η άσκηση του δικαιώματος κινείται βέβαια μέσα στον προστατευτικό χώρο του δικαιώματος, γίνεται όμως κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να προσβάλλονται τα **χρηστά ήθη**. Τα χρηστά ήθη είναι ένας από τους περιορισμούς που θέτει το Σύνταγμα για την άσκηση του δικαιώματος ανάπτυξης της προσωπικότητας (αρ. 5 παρ. 1 του Σ). Αν και το Σύνταγμα αναφέρει τον περιορισμό «χρηστά ήθη» μόνο στην περίπτωση του δικαιώματος ελεύθερης αναπτύξεως της προσωπικότητας, παρόλα αυτά πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο περιορισμός αυτός ισχύει και για τα άλλα ατομικά δικαιώματα. Χρηστά ήθη είναι οι κανόνες της κοινωνικής ηθικής και το περιεχόμενό τους προσδιορίζεται με βάση τα διδάγματα της κοινής πείρας. Ο προσδιορισμός των ακραίων ορίων της έννοιας «χρηστά ήθη» υπόκειται σε δικαστικό έλεγχο.

Δ.3. Εφαρμογή του άρθρου 281 στον απεργιακό αγώνα

Το αρ. 281 ΑΚ, ως μερικότερη έκφραση του αρ. 25 παρ. 3 του Σ και επιπρόσθετα ως διάταξη ισχύουσα σε ιδιωτικού δικαίου έννομες σχέσεις, σύμφωνα με μία γνώμη δεν εφαρμόζεται για τον έλεγχο της νομιμότητας της άσκησης του δικαιώματος της απεργίας. Παρόλα αυτά όπως θα αναπτυχθεί και παρακάτω πιο ορθή είναι η γνώμη που δέχεται την άμεση εφαρμογή του αρ. 281 ΑΚ (σύμφωνα και με τη νομολογιακή πρακτική) ειδικά στο απεργιακό δικαίωμα παράλληλα με το αρ. 25 παρ. 3 του Σ.

Η κατάχρηση δικαιώματος απαγορεύεται και κατά το κοινό δίκαιο με το αρ. 281 του ΑΚ. Η διάταξη του αρ.281 ΑΚ είναι από τις θεμελιώδεις του ΑΚ και εκφράζει τις σύγχρονες κοινωνιστικές αντιλήψεις, σύμφωνα με τις οποίες δεν είναι ανεκτός ο άκρατος ατομικιστικός χαρακτήρας του δικαιώματος.²⁵

Όσον αφορά στην εφαρμογή του αρ. 281 για τον έλεγχο νομιμότητας της άσκησης του απεργιακού δικαιώματος έχουν διατυπωθεί στη θεωρία δύο απόψεις. Σύμφωνα με την πρώτη άποψη δεν επιτρέπεται η εφαρμογή του αρ. 281 Α.Κ για τον χαρακτηρισμό μιας απεργίας ως καταχρηστικής ή μη, ενώ σύμφωνα με τη δεύτερη είναι δυνατή η άμεση εφαρμογή της γενικής αυτής ρήτρας ειδικά για το δικαίωμα της απεργίας.

Η εργασιακή σχέση αποτελεί βέβαια μία έννομη σχέση, η οποία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ιδιωτικού δικαίου. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι ο πρωτογενής αυτός χαρακτήρας της εργασιακής σχέσης συμπαρασύρει απαραίτητα στο πεδίο των νομικών ρυθμίσεων του αστικού δικαίου οποιοδήποτε νομικό γεγονός εξελίσσεται ή διαμορφώνεται σε συνάρτηση με αυτή. Το δικαίωμα της απεργίας, μολονότι ασκείται στο επίπεδο των ιδιωτικών σχέσεων εργαζομένων και εργοδότη, δεν είναι ένα δικαίωμα «ιδιωτικού δικαίου» που απλώς απορρέει ή προκύπτει από κάποια συνταγματική εγγύηση

²⁵ Γ.Α.Λεβέντης, Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο, σελ. 597-598

ατομικού δικαιώματος ή ελευθερίας, αλλά είναι αυτό το ίδιο άμεσα και ρητά προστατευόμενο από το Σύνταγμα ατομικό δικαίωμα συλλογικής δράσης, αναγνωριζόμενο ακριβώς με αυτή την ιδιότητά του να ασκείται στα πλαίσια των εργασιακών σχέσεων και να προσβάλλει συμφέροντα τρίτων(και κυρίως του εργοδότη).

Αφού το απεργιακό δικαίωμα είναι ένα θεμελιώδες συνταγματικό κατοχυρωμένο δικαίωμα, η προβολή του ισχυρισμού ότι ασκείται στα πλαίσια των εργασιακών σχέσεων, δεν αρκεί για να το μετατρέψει σε ένα απλό ιδιωτικό δικαίωμα του οποίου η άσκηση θα ελέγχεται με τους νομικούς κανόνες ελέγχου των αστικών δικαιωμάτων. Ο υποθετικός ενστερνισμός μιας τέτοιας άποψης θα οδηγούσε σε ένα άλλο παράδοξο: να αναγνωρισθούν στο δικαίωμα της απεργίας δύο φύσεις. (α) μία «δημοσίου δικαίου» φύση, που προκύπτει από τον αμυντικό χαρακτήρα του δικαιώματος που προσδιορίζει τη σχέση των φορέων αυτού με την κρατική εξουσία και (β) μία δεύτερη «ιδιωτικού δικαίου» φύση, που προκύπτει από το δεδομένο της άσκησής του στα πλαίσια της εργασιακής σχέσης. Το να αναγνωρισθεί όμως ένας τέτοιος «*δυσίσμος*» στο χαρακτήρα του δικαιώματος της απεργίας, αλλά και οποιουδήποτε άλλου συνταγματικού δικαιώματος είναι απαράδεκτο. Το Σύνταγμα καθιερώνοντας και εγγυούμενο το απεργιακό δικαίωμα στη διάταξη του αρ. 23 παρ 2 Σ, «γνωρίζει» ότι αυτό, μοιραία, ασκείται στα πλαίσια των εργασιακών σχέσεων. Η αναγνώριση λοιπόν του απεργιακού δικαιώματος και η ανακήρυξή του σε εγγυημένο συνταγματικά θεμελιώδες δικαίωμα που, σαν ειδικότερη έκφραση της ανθρώπινης αξίας υποχρεούται να σέβεται και να προστατεύει η πολιτεία (αρ. 2 παρ. 1 του Σ), ενώ η νομοθετική, δικαστική και εκτελεστική εξουσία οφείλει να διασφαλίζει την ανεμπόδιστη άσκησή του(αρ. 25 παρ. 1 του Σ), δεν μπορεί να εξαντλούν την αξία τους στον «αμυντικό χαρακτήρα» μιας γενικής και

αφηρημένης προστασίας της «ελευθερίας» της απεργίας απέναντι σε ενδεχόμενες νομοθετικές ή διοικητικές παρεμβάσεις.²⁶

Επιπρόσθετα, κατά τη γνώμη του Λ. Ντάσιου, το αρ.281 Α.Κ θεσπίσθηκε για να προστατεύεται το πιο αδύναμο μέρος, που υφίσταται την εκμετάλλευση και την καταπίεση από τον ισχυρότερο δικαιούχο του δικαιώματος, στην προσπάθειά του να το υλοποιήσει χρησιμοποιώντας για την ικανοποίησή του ανέντιμα μέσα και κακοπιστία. Στην περίπτωση όμως της απεργίας, ναι μεν δικαιούχοι του δικαιώματος είναι οι εργαζόμενοι, πλην όμως παραχωρήθηκε σε αυτούς από το Σύνταγμα ως μέσο εξισορρόπησης των ανίσχυρων δυνάμεών τους έναντι των πανίσχυρων οικονομικών και κοινωνικών δυνάμεων που διαθέτει ο εργοδότης, στο να επιβάλλει τους δικούς του όρους εργασίας, για να μπορούν έτσι να διαπραγματεύονται από ισχυρότερη θέση, αν όχι από θέση ίσης ισχύος. Με άλλα λόγια στην πραγματικότητα η εκμετάλλευση του εργοδότη υπάρχει και οι εργαζόμενοι αμύνονται ενάντια σ' αυτή ασκούντες το δικαίωμα της απεργίας.

Αν συνεπώς τα ίδια αντικειμενικά κριτήρια του αρ. 281 Α.Κ χρησιμοποιηθούν στην ίδια έκταση, που χρησιμοποιούνται και στην άσκηση των άλλων δικαιωμάτων, που πηγάζουν από συμβατικές ή άλλες έννομες σχέσεις, αντί να προστατεύονται οι υφιστάμενοι από την εκμετάλλευση και την άδικη κοινωνική μεταχείριση, θα προστατεύονται οι ισχυροί εργοδότες στην προσπάθειά τους να διατηρήσουν τα οικονομικά και κοινωνικά προνόμιά τους και τα κέρδη τους από την εκμετάλλευση της εργασίας των μισθωτών τους στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό.²⁷

Επομένως, σύμφωνα με την πρώτη γνώμη (των Γ. Ληξουριώτη και Λ. Ντάσιου), δε γίνεται δεκτή η εφαρμογή των διατάξεων του αρ. 281 Α.Κ για τον έλεγχο της καταχρηστικής άσκησης του απεργιακού δικαιώματος, γιατί:

²⁶ Γ.Δ.Ληξουριώτης, Ο σκοπός του δικαιώματος της απεργίας, σελ.256-257

²⁷ Λ.Δ.Ντάσιος, Εργατικό Δικονομικό Δίκαιο ΒΙΙ Απεργία, σελ. 1058

1) η χρησιμοποίηση του αρ. 281 Α.Κ για τον έλεγχο νομιμότητας της απεργίας οδηγεί σε έναν ανεπίτρεπτο «δυσισμό» των αρχών διασφάλισης του απεργιακού δικαιώματος, αφού η έναντι του κράτους και των οργάνων του προστασία θα γινόταν με όρους που έχει θέσει το ίδιο το Σύνταγμα, ενώ η προστασία άσκησής του στα πλαίσια των ιδιωτικών σχέσεων θα εγκαταλείπóταν στους όρους που έχουν καθορισθεί από το κοινό δίκαιο και ειδικότερα στα ρευστά κριτήρια του αρ. 281 Α.Κ.²⁸

2) το Σύνταγμα θα κατοχυρώνει την απεργία ως κοινωνικό λειτούργημα, η δε πρακτική θα το καταλύει με την εφαρμογή των διατάξεων του αρ. 281 Α.Κ στην ευρεία έκτασή τους, όπως εφαρμόζονται για τα άλλα ιδιωτικά δικαιώματα, που πηγάζουν από το νόμο ή τις δικαιοπρακτικές έννομες σχέσεις και τα οποία δεν είναι συνταγματικά κατοχυρωμένα. (**Μον. Πρωτ. Αθην. 1950/1983, Μον.Πρωτ.Πειρ.827/1983**)²⁹.

Αντιθέτως σύμφωνα με τη δεύτερη γνώμη (του Γ.Λεβέντη), η οποία φαίνεται ορθότερη, τα κριτήρια που θέτει το αρ. 281 Α.Κ είναι: α) η συναλλακτική (ή αντικειμενική) καλή πίστη, β) τα χρηστά ήθη και γ) ο κοινωνικός ή οικονομικός σκοπός του δικαιώματος. Τα κριτήρια λοιπόν του αρ. 281 Α.Κ εμφανίζουν πολλές αναλογίες με τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται και στο συνταγματικό επίπεδο για να διαπιστωθεί αν γίνεται κατά το Σύνταγμα χρήση ή κατάχρηση των ατομικών δικαιωμάτων. Άμεση εφαρμογή του αρ. 281 Α.Κ στα συνταγματικά δικαιώματα δεν είναι δυνατή, γιατί η διάταξη του αρ. 281 Α.Κ έχει σκοπό να προστατεύει ιδιωτικά συμφέροντα, κατά κύριο λόγο περιουσιακά, από την καταχρηστική άσκηση άλλων, επίσης ιδιωτικών δικαιωμάτων. Ειδικά όμως για το δικαίωμα της απεργίας (αρ. 23 παρ. 2 Σ) είναι δυνατή η άμεση εφαρμογή του άρθρου 281 Α.Κ. Η άσκηση του δικαιώματος της

²⁸ Γ.Δ.Ληξουριώτης, Ο σκοπός του δικαιώματος της απεργίας, σελ. 258

²⁹ Α.Δ.Ντάσιος, Εργατικό Δικονομικό Δίκαιο ΒΙΙ Απεργία, σελ. 1059

απεργίας αναπτύσσεται κατά κανόνα στη σχέση μεταξύ ιδιωτών (εργαζόμενοι-εργοδότες). Στην εργασιακή σχέση ισχυρότερο μέρος είναι κατά τεκμήριο ο εργοδότης. Δεν αποκλείεται όμως οι συνθήκες του συγκεκριμένου εργατικού αγώνα να καθιστούν ισχυρότερη την εργασιακή πλευρά και να προκύπτει έτσι ανάγκη προστασίας του εργοδότη, εφόσον ασκείται καταχρηστικώς, με τα κριτήρια του αρ. 281 Α.Κ, το δικαίωμα της απεργίας.³⁰ (**Μον.Πρωτ.Θεσ. 17041/2002**).

Ε. ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΩΝ ΑΠΕΡΓΙΩΝ

Η καταχρηστικότητα του απεργιακού αγώνα επέρχεται σε πολλές περιπτώσεις. Η νομολογία έχει να επιδείξει μια πλούσια περιπτωσιολογία καταχρηστικών απεργιών. Οι σημαντικότερες απ' αυτές είναι οι εξής:

Ε.1. Λόγω του τρόπου που ασκείται το δικαίωμα της απεργίας

Ο εξαναγκασμός των εργαζομένων με βίαια ή άλλα παράνομα μέσα να λάβουν μέρος στην απεργία καθιστά την απεργία καταχρηστική. Το δικαίωμα απεργίας ασκείται, κατά παγία νομολογία, καταχρηστικά, όταν με παράνομες πράξεις που αντίκεινται στα χρηστά ήθη παραβιάζονται τα δικαιώματα των εργαζομένων που επιθυμούν να εργασθούν(**Α.Π. 1505/90**). Τέτοιες πράξεις θεωρούνται συνήθως η χρήση βίας, οι προπηλακισμοί και οι χυδαίες ύβρεις κατά των μη απεργών. Όταν το δικαίωμα της απεργίας ασκείται με τη χρήση τέτοιων μέσων, τότε θεωρείται ολόκληρη η απεργία καταχρηστική(αρ. 25 παρ. 3 του Σ). Πρέπει όμως τα παράνομα και ανήθικα αυτά μέσα να «έχουν ως αφετηρία τη συλλογική πρόθεση των εμπνευστών ή εκτελεστών της απεργίας,

³⁰ Γ.Α.Λεβέντης, Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο, σελ.598-599

δηλ. των οργάνων της σωματειακής οργανώσεως, από την οποία εξεπορεύθη η απεργία...». Αν αντίθετα οι παράνομες ή βίαιες πράξεις γίνονται από μεμονωμένους απεργούς, που εκτρέπονται σε αδικοπραγίες, τότε προκύπτει εξατομικευμένη ευθύνη των απεργών αυτών, αλλά δεν επηρεάζεται η νομιμότητα της απεργίας(**Μον.Πρωτ.Αθην. 446/1993, Εφ.Αθην.7807/91**). Η άσκηση του δικαιώματος της απεργίας αντίκειται αναμφισβήτητα στην καλή πίστη και στα χρηστά ήθη όταν οι απεργοί, με τη χρήση σωματικής ή ψυχολογικής βίας, χυδαίων ύβρεων ή άλλων προσβολών προσπαθούν να εξαναγκάσουν τους εργαζόμενους, που επιθυμούν να εργασθούν, να λάβουν μέρος στην απεργία.

Εξ' άλλου η χρήση βίας, οι χυδαίες ύβρεις, οι προπηλακισμοί κ.ο.κ. προσβάλλουν τα δικαιώματα των άλλων (αρ. 5 παρ. 1 του Σ), δηλ. των μη απεργών και ειδικότερα προσβάλλουν το δικαίωμα εργασίας(αρ. 22 παρ. 1,3 του Σ-332 Ποιν.Κ), το δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας(αρ.5 παρ. 1,3 του Σ), την αξιοπρέπεια και την τιμή των μη απεργών(αρ. 2 παρ.1 του Σ-αρ. 57 του Α.Κ). Τέλος το δικαίωμα της απεργίας ασκείται μέσα στον προστατευτικό του χώρο(αρ. 23 παρ. 2 του Σ), εφόσον οι εργαζόμενοι παύουν ομαδικά την παροχή εργασίας. Θετικές πράξεις των απεργών ιδιαίτερα μάλιστα όταν προσβάλλουν τα δικαιώματα τρίτων, δεν αποτελούν κατά το Σύνταγμα χρήση του απεργιακού δικαιώματος.

Ε.2. Λόγω των αιτημάτων της απεργίας

Η απεργία μπορεί να είναι καταχρηστική και λόγω των αιτημάτων που διεκδικεί(**Μον.Πρωτ.Αθην. 1935/2000, Μον.Πρωτ.Αθην. 1641/1998**). Π.χ. όταν μία απεργία διεκδικεί αιτήματα η ρύθμιση των οποίων ανήκει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της πολιτείας και μπορεί να γίνει μόνο με τροποποίηση ισχυόντων κανόνων δικαίου ή με τη θέσπιση νέων κανόνων δικαίου, τότε η απεργία αυτή δεν είναι μία συνηθισμένη διεκδικητική απεργία,

αλλά πρόκειται για μία απεργία διαμαρτυρίας. Από τη φύση της η απεργία αυτή είναι περιορισμένης χρονικής διάρκειας και έχει σκοπό να προσελκύσει υπέρ των απεργών την κοινή γνώμη και να ασκήσει κάποια πίεση στα αρμόδια νομοθετικά όργανα του κράτους. Για το λόγο αυτό όταν η απεργία διαμαρτυρίας παρατείνεται πέρα από ορισμένα χρονικά όρια, τότε υπερβαίνει το σκοπό της και καθίσταται καταχρηστική.

Γενικά η απεργία είναι παράνομη και καταχρηστική, γιατί υπερβαίνει το σκοπό της, όταν διεκδικεί αιτήματα που προσκρούουν σε κανόνες δημοσίας τάξεως, προ παντός σε κανόνες που αποβλέπουν στην προστασία του γενικότερου συμφέροντος(**Πρωτ.Αθην.2876/90, Μον.Πρωτ.Ζακ.23/86**). Μπορεί βέβαια το αρ. 23 παρ. 2 εδ. α του Σ να κατοχυρώνει το δικαίωμα της απεργίας χωρίς περιορισμούς ή επιφύλαξη νόμου, αλλά αποτελεί μία γενικότερη συνταγματική αρχή, ότι η άσκηση των ατομικών δικαιωμάτων και η επιδίωξη του ιδιωτικού συμφέροντος δεν πρέπει να θέτουν σε κίνδυνο το γενικότερο συμφέρον(αρ. 106 παρ. 2 Σ, αρ 25 παρ. 4 Σ, αρ 17 παρ. 1 Σ) (**Μον.Πρωτ.Αθην. 1935/2000**). Εξ' άλλου είναι αναμφισβήτητο ότι νομοθετικοί περιορισμοί στο δικαίωμα της απεργίας, δεν είναι αντισυνταγματικοί, εφόσον βέβαια είναι σχετικοί με τον εσωτερικό και ουσιαστικό λόγο της άσκησης του δικαιώματος απεργίας ή επιβάλλονται από τη λειτουργία άλλων θεσμών συνταγματικά κατοχυρωμένων ή από δικαιώματα τρίτων ή τέλος από άλλες συνταγματικές αρχές. Για αυτούς τους λόγους δεν μπορεί να θεωρηθεί εκ των προτέρων νόμιμη κάθε απεργία που διεκδικεί εργασιακά ή οικονομικά συμφέροντα, αλλά θα πρέπει ειδικότερα να ερευνηθεί, αν τυχόν τα αιτήματα της συγκεκριμένης απεργίας έρχονται σε αντίθεση με κανόνες δημοσίας τάξεως, ιδιαίτερα με κανόνες που αποβλέπουν στην προστασία του γενικότερου συμφέροντος, γιατί τότε θα είναι καταχρηστική. Η μόνη περίπτωση, που η απεργία μπορεί να διεκδικεί αιτήματα αντίθετα με κανόνες δημοσίας τάξεως,

είναι όταν οι εργατικοί αυτοί νόμοι είναι αντισυνταγματικοί (π.χ. γιατί περιορίζουν τη ρυθμιστική εξουσία των συνδικαλιστικών οργανώσεων).

Η επίκληση βέβαια του γενικότερου συμφέροντος δεν πρέπει να αποτελεί πρόσχημα για να επιβάλλονται από την πολιτεία αυθαίρετοι περιορισμοί στην άσκηση του δικαιώματος της απεργίας. Τα δικαστήρια έχουν την εξουσία για τον έλεγχο της συνταγματικότητας τέτοιων περιορισμών(αρ. 87 παρ. 2, αρ. 93 παρ. 4 Σ) βάσει κριτηρίων- π.χ. της αρχής της αναλογικότητας ή του ηπιότερου μέσου.

Επιπρόσθετα η καλή πίστη επιβάλλει να είναι οι σκοποί της απεργίας διαφανείς. Κατά το αρ. 20 παρ. 2 εδ. β του Ν 1264 : η απεργία δεν μπορεί να αφορά σε αιτήματα διαφορετικά από εκείνα που γνωστοποιήθηκαν. Είναι επομένως καταχρηστική και παράνομη η απεργία που διεκδικεί αιτήματα διαφορετικά από εκείνα που, κατά πρόσχημα μόνο, έχουν γνωστοποιηθεί στον εργοδότη(**Μον.Πρωτ.Αθην.3706/91, Μον.Πρωτ.Αθην. 3250/1991**). Τέλος είναι καταχρηστική η απεργία που αποφασίσθηκε χωρίς οι οργανωτές της να προβάλλουν συγκεκριμένα αιτήματα(**Μον.Πρωτ.Αθην. 1505/2001**) ή αποφασίσθηκε καίτοι ο εργοδότης αποδέχθηκε τα νόμιμα αιτήματα ή διατύπωσε ειλικρινή πρόθεση να διαπραγματευτεί σε εύλογο χρονικό διάστημα (**Μον. Πρωτ. Αθην. 3706/91**).

Ε.3. Λόγω των συνεπειών της απεργίας – οικονομική καταστροφή της επιχειρήσεως

Η απεργία είναι επιπλέον καταχρηστική, όταν επιδιώκει ή προκαλεί την οικονομική καταστροφή της επιχειρήσεως. Άλλωστε η οικονομική καταστροφή της επιχείρησης αντίκειται και στα συμφέροντα και των ίδιων των απεργών, αφού η διατήρηση της θέσης εργασίας συνδέεται με την υπόσταση της επιχειρήσεως. Οικονομική καταστροφή υπάρχει, όταν η ζημία της επιχειρήσεως-λόγω της απεργίας- είναι τόσο μεγάλη, ώστε να κλονίζεται

ανεπανόρθωτα η ανταγωνιστικότητά της και η επιχείρηση να πρέπει να κλείσει (**Εφ.Αθην.10461/90, Μον.Πρωτ.Γιανν. 456/1996**).

Επομένως υπερβαίνει το περιεχόμενο και το σκοπό της απεργίας, αλλά επιπλέον αντίκειται στην καλή πίστη και στα χρηστά ήθη, η απεργία που έχει ως σκοπό την οικονομική καταστροφή της επιχειρήσεως. Αλλά και όταν η οικονομική καταστροφή της επιχειρήσεως δεν είναι ο άμεσος σκοπός της απεργίας, είναι όμως μία αναπόφευκτη συνέπεια εξ' αιτίας των συνθηκών της συγκεκριμένης απεργίας και πάλι γίνεται δεκτό στη γερμανική θεωρία και νομολογία ότι η απεργία είναι καταχρηστική, ιδιαίτερα μάλιστα όταν οι απεργοί γνωρίζουν την κρίσιμη οικονομική κατάσταση της επιχειρήσεως και την ανεπανόρθωτη ζημία που προκαλεί η απεργία.

Αλλά και κατά την ελληνική νομολογία είναι καταχρηστική η απεργία, όταν η εξακολούθησή της προκαλεί ανεπανόρθωτη ζημία που είναι προφανής και προσδιοριστική για την όλη υπόσταση της επιχειρήσεως και οι απεργοί γνωρίζουν τα περιστατικά αυτά(**Πρ.Εφ.Πατρ. 213/93, Εφ.Αθην.2522/90**). Τις περισσότερες φορές αρκούν τα δύο αυτά στοιχεία (δηλ. ότι η απεργία οδηγεί στο κλείσιμο της επιχειρήσεως και ότι οι απεργοί γνωρίζουν το περιστατικό αυτό), για να χαρακτηριστεί η απεργία ως καταχρηστική. Υπάρχουν και περιπτώσεις όμως που τα στοιχεία αυτά δεν αρκούν, όπως στις προβληματικές επιχειρήσεις (=προβληματικές είναι οι επιχειρήσεις που για διάφορους λόγους βρίσκονται σε μία μόνιμη οικονομική κρίση, με αποτέλεσμα τα έξοδά τους να είναι υψηλότερα από τα έσοδα, η παραγωγικότητά τους να είναι χαμηλή και γενικότερα το μέλλον τους να είναι αβέβαιο).

Όπως είναι προφανές η απεργία σε μία προβληματική επιχείρηση, ιδιαίτερα όταν παρατείνεται πέρα από ένα χρονικό διάστημα, μπορεί να προκαλέσει ανεπανόρθωτη ζημία και να οδηγήσει στο κλείσιμο της επιχειρήσεως. Για αυτό το λόγο θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι η απεργία στις προβληματικές επιχειρήσεις, που διαρκεί περισσότερο από ένα σύντομο

χρονικό διάστημα, είναι πάντα καταχρηστική. Ένα τέτοιο αποτέλεσμα όμως θα σε μόνιμη απαγόρευση της απεργίας σε τέτοιου είδους επιχειρήσεις. Επειδή κάτι τέτοιο θα ήτα ασυμβίβαστο με το περιεχόμενο του απεργιακού δικαιώματος, γί αυτό το λόγο η καταχρηστικότητα της απεργίας στις προβληματικές επιχειρήσεις πρέπει να εξαρτάται από τη συνεκτίμηση και άλλων περιστατικών, όπως π.χ. υπέρμετρα ή παράλογα αιτήματα των απεργών, η επιλογή του χρόνου έναρξης της απεργίας τη στιγμή που καταβάλλονται συντονισμένες προσπάθειες για την εξυγίανση της επιχειρήσεως κ.ο.κ. Όταν τα αιτήματα της απεργίας είναι συνηθισμένα, τότε η απεργία είναι κατά κανόνα νόμιμη, έστω κι αν η συγκεκριμένη επιχείρηση δεν είναι σε θέση να ικανοποιήσει τα αιτήματα αυτά ή η συγκεκριμένη επιχείρηση πλήττεται από την απεργία, επειδή είναι προβληματική.

Ε.4. Λόγω της αρχής της αναλογικότητας-δυσαναλογία μεταξύ της ζημίας του εργοδότη και της ωφέλειας των απεργών.

Κατά πάγια νομολογία θεωρείται καταχρηστική η απεργία, αν υπάρχει προφανής δυσαναλογία μεταξύ της ζημίας του εργοδότη(ή του κοινωνικού συνόλου) και της ωφέλειας των απεργών ή αν τα αιτήματα είναι ασήμαντα σε σχέση με τη ζημία του εργοδότη (**Μον.Πρωτ.Αθην. 3706/91, Εφ.Αθην.2522/90, Μον.Πρωτ.Αθην. 1589/1996, Μον.Πρωτ.Αθην. 1505/2001**). Οι δικαστικές αποφάσεις δε διευκρινίζουν, αν η υπέρμετρη δυσαναλογία μεταξύ ζημίας και ωφέλειας υπερβαίνει το σκοπό του δικαιώματος της απεργίας ή αν αντίκειται στην καλή πίστη ή στα χρηστά ήθη. Από τη διατύπωση όμως και το πνεύμα τους μπορεί να συμπεράνει κανείς ότι η υπέρμετρη δυσαναλογία μεταξύ ζημίας του εργοδότη και ωφέλειας των απεργών προσκρούει και στα τρία κριτήρια της κατάχρησης δικαιώματος(που έχουμε ήδη προαναφέρει). Η προφανής δυσαναλογία μεταξύ ζημίας του

εργοδότη και ωφέλειας των απεργών χρησιμοποιείται ως στοιχείο για να χαρακτηριστεί η απεργία ως παράνομη και από τη γερμανική νομολογία. Από τις αρχές του αιώνα το Γερμανικό Ακυρωτικό Δικαστήριο θεωρεί την υπέρμετρη δυσαναλογία μεταξύ ζημίας και ωφέλειας ως προσβολή των χρηστών ηθών, που γεννά υποχρέωση για αποζημίωση του εργοδότη στα πλαίσια του αρ.826 του Γερμ. Α.Κ.(αντίστοιχου του 919 του Ελλην. Α.Κ.). Σήμερα η δυσαναλογία αυτή ερευνάται από τη γερμανική νομολογία στα πλαίσια της αρχής της αναλογικότητας. Κατά της αρχής της αναλογικότητας έχουν διατυπωθεί βέβαια πολλές αντιρρήσεις. Η κρατούσα άποψη όμως δέχεται ότι η αφόρητη δυσαναλογία μεταξύ ζημίας και ωφέλειας καθιστά τον εργατικό αγώνα ως μία ειδική μορφή κατάχρησης δικαιώματος (επειδή και στο χώρο του ιδιωτικού δικαίου ισχύει η αρχή της αναλογικότητας).

Η απαγόρευση της κατάχρησης δικαιώματος (αρ.25 παρ.3 του Σ- αρ.281 του Α.Κ) εκφράζει την αντίληψη ότι το δίκαιο δεν ανέχεται τον άκρατο ατομικιστικό χαρακτήρα των ατομικών-συνταγματικών δικαιωμάτων. Και η πρόκληση αφόρητα δυσανάλογης ζημίας στον εργοδότη για αιτήματα ασήμαντα αποτελεί αναμφισβήτητα εκδήλωση άκρατου ατομικισμού, που προσκρούει στην καλή πίστη και στα χρηστά ήθη, αλλά επιπλέον υπερβαίνει το σκοπό του δικαιώματος της απεργίας(**Εφ.Αθην.10461/90**). Η διαπίστωση ωστόσο της υπέρμετρης αυτής δυσαναλογίας μεταξύ ζημίας και κέρδους στα πλαίσια του εργατικού αγώνα προκαλεί κάποιες αμφιβολίες : α) η αποτελεσματικότητα της απεργίας εξαρτάται από το μέγεθος της ζημίας που προκαλεί στον εργοδότη. Για το λόγο αυτό οι συνδικαλιστικές οργανώσεις επιλέγουν το χρόνο έναρξης αλλά και την τεχνική της απεργίας κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να πλήττεται η επιχείρηση το περισσότερο δυνατό. Άρα η πρόκληση ζημίας και μάλιστα σημαντικής ανήκει στη φύση (προστατευτικός χώρος) του δικαιώματος. β) η διαπίστωση από το δικαστή της δυσαναλογίας μεταξύ ζημίας και ωφέλειας προϋποθέτει μία συσχέτιση ζημίας και αιτημάτων, η οποία τελικά οδηγεί σε ένα

δικαστικό έλεγχο των απεργιακών διεκδικήσεων. Αν και παρόμοιοι έλεγχοι δεν είναι άγνωστοι στο ιδιωτικό δίκαιο, πρέπει να γίνονται στο χώρο της συνδικαλιστικής δράσης με ιδιαίτερη προσοχή, γιατί διαφορετικά θα καταλήγαμε σε δικαστικό έλεγχο των απεργιακών αιτημάτων και κατ' επέκταση του περιεχομένου των συλλογικών συμβάσεων. Γι' αυτούς τους λόγους η δυσαναλογία μεταξύ ζημίας του εργοδότη και ωφέλειας των απεργών, τότε μόνο θα πρέπει να θεωρείται καταχρηστική, όταν είναι αφόρητη, δηλ. τόσο υπερβολική ώστε να προκαλεί το αίσθημα δικαίου.

Ειδικά σε επιχειρήσεις δημοσίου χαρακτήρα ή κοινής ωφέλειας, που η λειτουργία τους έχει ζωτική σημασία για την εξυπηρέτηση βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου, η απεργία είναι καταχρηστική σε περίπτωση που υπάρχει προφανής δυσαναλογία μεταξύ της βλάβης που υφίσταται το κοινωνικό σύνολο και της ωφέλειας από την απεργία (**Μον.Πρωτ.Αθην. 1713/2001, Μον.Πρωτ.Αθην. 1641/1998**). Βέβαια και εδώ η δυσαναλογία να είναι υπέρμετρη, χωρίς όμως το κριτήριο αυτό να εφαρμόζεται με την ίδια αυστηρότητα, όπως στις άλλες απεργίες, αφού το δικαίωμα απεργίας των εργαζομένων σε κοινωφελείς επιχειρήσεις, υποβάλλεται από το Σύνταγμα (αρ. 23 παρ. 2 Σ) σε ειδικότερους περιορισμούς(**Μον.Πρωτ.Αθην. 850/1988**).

Τέλος, απεργία που δεν είναι εξ' αρχής καταχρηστική μπορεί να γίνει στην πορεία της. Η καταχρηστικότητα προκύπτει από στάθμιση των αντίθετων συμφερόντων απεργών και εργοδότη, από το μέγεθος των ζημιογόνων συνεπειών για τον εργοδότη, το κοινωνικό σύνολο και την εθνική οικονομία, από τη διάρκεια, τη μορφή της απεργίας κ.ο.κ. (**Πρ.Πρωτ.Πατρ. 951/1991**).

Ε.5. Κακόπιστη συμπεριφορά ή χρησιμοποίηση ψευδών πληροφοριών για να προκύψει απεργιακή κινητοποίηση

Η άσκηση του δικαιώματος απεργίας αντίκειται στην καλή πίστη και τα χρηστά ήθη, όταν οι εμπνευστές ή οι οργανωτές της απεργίας δηλ. κατά κύριο

λόγο τα όργανα της συνδικαλιστικής οργάνωσης που κηρύσσει την απεργία, χρησιμοποιούν ψευδείς πληροφορίες, με σκοπό να προκαλέσουν ή να ενισχύσουν την αγωνιστική διάθεση των εργαζομένων. Είναι π.χ. καταχρηστική η απεργία, αν οι οργανωτές της διέδωσαν σκόπιμα αναληθείς πληροφορίες σχετικά με τη συμπεριφορά της εργοδοτικής πλευράς κατά της διαπραγματεύσεις και προκάλεσαν έτσι μία αγωνιστική-απεργιακή κινητοποίηση. Γενικότερα οι ανακοινώσεις του σωματείου προς τα μέλη του ή και προς την κοινή γνώμη σχετικά με την αφορμή ή και τους στόχους της απεργίας, σχετικά με τη στάση του εργοδότη κατά τις διαπραγματεύσεις κ.ο.κ. δεν πρέπει να παραποιούν κατάφορα την αλήθεια και να παρέχουν εικόνα ξένη προς την πραγματικότητα . Από την άλλη, απλές υπερβολές ή ανακρίβειες, που ως συνήθως δε λείπουν στις απεργίες, δεν επηρεάζουν βέβαια τη νομιμότητα των απεργιακών κινητοποιήσεων.

E.6. Κατάληψη χώρων εργασίας

Η απεργία είναι καταχρηστική, κατά πάγια νομολογία, όταν συνδυάζεται με ταυτόχρονη κατάληψη χώρων εργασίας από τους απεργούς(**Α.Π. 528/90, Εφ.Αθην.1702/85**). Η κατάληψη των χώρων εργασίας εμποδίζει τους μη απεργούς να εργασθούν και για το λόγο αυτό προσβάλλει το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα εργασίας των μισθωτών, που επιθυμούν να εργασθούν(αρ. 5 παρ. 1,3 & αρ. 22 παρ. 1,3 Σ). Επιπρόσθετα η κατάληψη των χώρων εργασίας προσβάλλει την ιδιοκτησία (αρ. 17 Σ) και το άσυλο της κατοικίας(αρ.9 παρ 1 Σ, αρ. 334 Ποιν.Κ) του εργοδότη. Αν βέβαια το δικαίωμα της απεργίας ασκείται με ταυτόχρονη παραμονή των απεργών σε χώρους εργασίας, χωρίς όμως να παρεμποδίζεται ο εργοδότης στη χρήση της ιδιοκτησίας του και χωρίς να εμποδίζονται οι μη απεργοί να εργασθούν, τότε δεν υπάρχει κατάληψη χώρων και επομένως ούτε καταχρηστική απεργία.

Εννοείται ότι στην περίπτωση αυτή η παραμονή των απεργών σε χώρους εργασίας δεν είναι διαρκής, αλλά διαρκεί όσο και το ωράριο εργασίας.

Κατά μία άποψη η κατάληψη των χώρων εργασίας από τους απεργούς δεν επηρεάζει τη νομιμότητα της απεργίας.³¹ Η κατάληψη των χώρων εργασίας τότε μόνο καθιστά την απεργία καταχρηστική, όταν συντρέχουν και άλλα περιστατικά, όπως π.χ. ζημία στις εγκαταστάσεις της επιχειρήσεως. Κατά άλλη άποψη όμως, αυτή και μόνο η κατάληψη των εργασιακών χώρων καθιστά την απεργία καταχρηστική χωρίς να είναι απαραίτητη η συνδρομή άλλων περιστατικών.³² Αυτή καθ' εαυτήν η κατάληψη των χώρων εργασίας, πέρα του ότι προσβάλλει «τα δικαιώματα των άλλων» (αρ. 5 παρ. 1 Σ), υπερβαίνει τον προστατευτικό χώρο του δικαιώματος απεργίας (αρ. 23 παρ. 2 Σ). Το δικαίωμα απεργίας διασφαλίζει μόνο τη συλλογική παύση εργασίας και όχι την κατάληψη των χώρων εργασίας από τους απεργούς. Εννοείται ότι η κατάληψη χώρων εργασίας τότε μόνο επηρεάζει τη νομιμότητα της απεργίας, όταν προέρχεται από τους εμπνευστές και οργανωτές της απεργίας, δηλ. κατά κύριο λόγο από τα συνδικαλιστικά όργανα που την κηρύσσουν. Αν η κατάληψη οφείλεται σε ενέργειες μεμονωμένων απεργών δεν επηρεάζεται η νομιμότητα της απεργίας(**Εφ.Αθην.1702/85**).

Τέλος η προσπάθεια που κατά καιρούς καταβάλλεται να δικαιολογηθεί η κατάληψη των χώρων εργασίας με τη νόμιμη εργασιακή σχέση ή εργασιακή σύμβαση μεταξύ εργοδότη και μισθωτού δεν είναι δυνατό να οδηγήσει σε άλλα αποτελέσματα. Η σύμβαση εργασίας επιτρέπει στον κάθε εργαζόμενο να εισέρχεται στον εργασιακό χώρο για να προσφέρει εργασία και όχι για να τον καταλάβει και να παρεμποδίσει τους υπόλοιπους μισθωτούς να εργασθούν. Άλλωστε κατά τη διάρκεια της απεργίας αναστέλλεται η εργασιακή σχέση και ο εργαζόμενος αποδεσμεύεται προσωρινά από την υποχρέωση παροχής

³¹ Λ.Δ.Ντάσιος, Εργατικό Δικονομικό Δίκαιο Α/II, σελ. 977& Β/II, σελ. 896 επ.

³² Γ.Α.Λεβέντης, Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο, σελ. 602

εργασίας και κατά συνέπεια και από το δικαίωμα εισόδου στην επιχείρηση. Μάλιστα κατά τη συζήτηση του αρ. 22 του Ν.1264 στην ολομέλεια της Βουλής, ο υπουργός Εργασίας κατέθεσε δήλωση, σύμφωνα με την οποία η κατάληψη των χώρων εργασίας από τους απεργούς και η κατά συνέπεια αντικειμενική αδυναμία του εργοδότη να χρησιμοποιήσει παραγωγικά την εργασία των μη απεργών, συνιστά γεγονός ανωτέρας βίας, που αποκλείει την υπερήμερία του εργοδότη απέναντι των μη απεργών.

E.7. Ανεπαρκής προειδοποίηση του εργοδότη

Η απεργία που πραγματοποιείται μετά από ανεπαρκή προειδοποίηση του εργοδότη είναι καταχρηστική, γιατί προσκρούει στην καλή πίστη και στο σκοπό της προειδοποίησεως (**Μον. Πρωτ. Αθην. 1589/1996, Μον. Πρωτ. Αθην. 1495/1998, Μον. Πρωτ. Αθην. 1505/2001, Μον. Πρωτ. Αθην. 714/1983**). Π.χ. είναι καταχρηστική η απεργία που πραγματοποιείται υπό τη μορφή στάσεων εργασίας ή διαλείπουσας απεργίας χωρίς να έχει ειδοποιηθεί ο εργοδότης για τον ακριβή χρόνο έναρξης της απεργίας και την περιοδικότητα (συχνότητα) των στάσεων εργασίας

E.8. Καταχρηστική απεργία αλληλεγγύης

Καταχρηστική είναι η απεργία αλληλεγγύης, όταν πραγματοποιείται προς υποστήριξη άλλης κύριας απεργίας που είναι επίσης παράνομη ή καταχρηστική. Επίσης καταχρηστική γιατί υπερβαίνει το σκοπό της και αντίκειται στην καλή πίστη είναι η απεργία αλληλεγγύης, όταν οι εργαζόμενοι , που πρόκειται να ενισχυθούν με την απεργία αλληλεγγύης, αδιαφορούν και δεν κατέρχονται σε απεργία ή όταν η απεργία αλληλεγγύης συνεχίζεται παρά το γεγονός ότι οι μισθωτοί της κύριας απεργίας εγκατέλειψαν τον αγώνα ή συμβιβάστηκαν με τον εργοδότη. Καταχρηστική είναι επίσης η απεργία

αλληλεγγύης, όταν είναι αδύνατο να ασκήσει κάποια πίεση στον αντίπαλο της κύριας απεργίας ή όταν η κύρια απεργία διεκδικεί αιτήματα αδιάφορα ή άσχετα με τα εργασιακά, οικονομικά, συνδικαλιστικά κ.ο.κ. Η απεργία αλληλεγγύης πρέπει, βάσει του σκοπού της και της φύσης της, να συμβάλλει, έστω και κατά τρόπο έμμεσο, στην προαγωγή των εργασιακών συμφερόντων των απεργών αλληλεγγύης. Η προϋπόθεση αυτή υπάρχει, όταν συντρέχουν τα εξής: α) η έκβαση της κύριας απεργίας έχει επιπτώσεις στα οικονομικά, εργασιακά συμφέροντα των απεργών αλληλεγγύης και β) η απεργία αλληλεγγύης είναι σε θέση να πιέσει τον αντίπαλο της κύριας απεργίας.

Το αν η κύρια απεργία έχει επιπτώσεις στα εργασιακά συμφέροντα των απεργών αλληλεγγύης εξαρτάται ουσιαστικά από τα αιτήματα της κύριας απεργίας καθώς και από τον επαγγελματικό κλάδο, μέσα στον οποίο πραγματοποιείται η κύρια απεργία. Εξ' άλλου η απεργία αλληλεγγύης είναι σε θέση να πιέσει τον αντίπαλο της κύριας απεργίας, όταν τόσο η απεργία αλληλεγγύης όσο και η κύρια απεργία στρέφονται κατά του ίδιου εργοδότη ή κατά της ίδιας εργοδοτικής οργάνωσης. Δεν αποκλείεται όμως η απεργία αλληλεγγύης να είναι σε θέση να πιέσει τον αντίπαλο της κύριας απεργίας και όταν δε στρέφεται κατά του ίδιου εργοδότη ή της ίδιας εργοδοτικής οργάνωσης. Αυτό συμβαίνει όταν η επιχείρηση που προσβάλλεται με την κύρια απεργία εξαρτάται οικονομικά, λειτουργικά, στην παραγωγή κ.ο.κ. από την επιχείρηση, όπου λαμβάνει χώρα η απεργία αλληλεγγύης.

E.9. Ανάμιξη νομίμων και μη νομίμων αιτημάτων

Αν κάποια απεργία διεκδικεί περισσότερα αιτήματα, από τα οποία ορισμένα είναι νόμιμα και αντιθέτως κάποια άλλα είναι μη νόμιμα, τότε η νομιμότητα της απεργίας εξαρτάται όχι από τον αριθμό των νομίμων και των μη νομίμων αιτημάτων, αλλά από τη βαρύτητα των αιτημάτων(κατά πάγια νομολογία, **Μον.Πρωτ.Αθην. 1800/2001**). Αν λοιπόν τα μη νόμιμα αιτήματ

έχουν μεγαλύτερη βαρύτητα από τα νόμιμα, υπό την έννοια ότι σε περίπτωση ικανοποίησης των πρώτων(των μη νομίμων) οι απεργοί είναι διατεθειμένοι να διακόψουν τον εργατικό αγώνα, τότε αναμφισβήτητα η απεργία είναι καταχρηστική-παράνομη. Αν αντίθετα τα μη νόμιμα αιτήματα έχουν δευτερεύουσα σημασία σε σύγκριση με τα νόμιμα, τότε η απεργία είναι νόμιμη **(Μον.Πρωτ.Αθην. 3706/91)**. Η λύση της νομολογίας, που προαναφέραμε, είναι ορθή, γιατί συναρτά τη νομιμότητα της απεργίας με τα αιτήματα εκείνα που αποτελούν τον κύριο λόγο των απεργών και αποφεύγει έτσι τα ανεπιεική αποτελέσματα της αντίθετης γνώμης, κατά την οποία η προβολή έστω και ενός μη νομίμου αιτήματος, μεταξύ περισσοτέρων, καθιστά όλη την απεργία παράνομη.³³

ΣΤ. ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΠΑΥΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΗΣ ΑΠΕΡΓΙΑΣ

ΣΤ.1. Ιστορική αναδρομή

Ένα από τα πιο αμφισβητούμενα ζητήματα, που έχει διχάσει τη νομολογία και τη θεωρία είναι, αν μπορεί να διαταχθεί με δικαστική απόφαση η παύση της παράνομης (καταχρηστικής) απεργίας ή να υποχρεωθεί η συνδικαλιστική οργάνωση ν' απόσχει στο μέλλον από τις απεργιακές κινητοποιήσεις, για την ικανοποίηση των αιτημάτων της, που κατά την κρίση του Δικαστηρίου κρίθηκαν παράνομα ή καταχρηστικά.

Το θέμα αυτό απασχόλησε για πρώτη φορά τη νομολογία μας με αφορμή τις μεγάλης διάρκειας απεργίες των εργαζομένων στις σιδηροβιομηχανίες της Ελευσίνας του Σεπτέμβρη και Οκτώβρη του 1977. Οι εργοδότες παραμένοντας αδιάλλακτοι στην άρνησή τους να ικανοποιήσουν τα αιτήματα των απεργών

³³ Γ.Α.Λεβέντης, Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο, σελ. 600 & επομ.

ζήτησαν από το Δικαστήριο, κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, να υποχρεωθούν οι συνδικαλιστικές οργανώσεις να παύσουν προσωρινά τις απεργιακές κινητοποιήσεις τους, ισχυριζόμενοι πως είναι παράνομες, γιατί τα αιτήματά τους είχαν επιλυθεί ήδη με την από 10/5/1977 συλλογική σύμβαση εργασίας και συνεπώς δεσμεύονταν από τους ενοχικούς όρους της, για την τήρηση της ειρήνης στη διάρκεια της ισχύος της συλλογικής σύμβασης.

Το Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών, που δίκασε την αίτηση, έκρινε πως εφόσον υπάρχει παράβαση των υποχρεώσεων των συνδικαλιστικών οργανώσεων, που απορρέουν από τους ενοχικούς όρους της ισχύουσας συλλογικής σύμβασης είναι δυνατή η έγερση αγωγής προς εκπλήρωση των υποχρεώσεων αυτών με αίτημα την παράλειψη για το μέλλον των απεργιακών κινητοποιήσεων, εκτός βέβαια από την αγωγή για αποζημίωση που μπορούν να ασκήσουν οι εργοδότες σύμφωνα με το αρ. 3 παρ. 4 του Ν. 3239/1955. Το σκεπτικό αυτό αποτέλεσε τη θρυαλλίδα για την έκρηξη της δυναμίτιδας, που ανατίναξε τα θεμέλια της απεργίας, γιατί το νομολογιακό αυτό δεδομένο και η ευχέρεια που παρείχε στους εργοδότες να διακόπτουν ή να αναστέλλουν τις απεργίες με τη μέθοδο των ασφαλιστικών μέτρων, ενθάρρυναν την αδιαλλαξία τους. Τούτο μάλιστα είχε ως συνέπεια την όξυνση των σχέσεων εργοδοτών-εργαζομένων και την ένταση των απεργιακών κινητοποιήσεων. Οι περισσότερες απεργίες απαγορεύονταν με δικαστικές αποφάσεις, μόλις αποφασίζονταν ή εκδηλώνονταν. Από την άλλη και οι απεργοί περιφρονούσαν τις δικαστικές αποφάσεις και συνέχιζαν απτόητοι.

Τούτο ανάγκασε το νομοθέτη να απαγορεύσει τη δικαστική απαγόρευση της απεργίας με ασφαλιστικά μέτρα με το αρ.22 παρ. 3 του Ν 1264/82. Αντ' αυτών καθιέρωσε, για την επίλυση απεργιακών διαφορών, την εργατική διαδικασία ενώπιον του Μονομελούς πρωτοδικείου με σύντμηση των προθεσμιών, ώστε

σε κατεπείγουσες περιπτώσεις να δικάζονται μέσα σε πέντε ημέρες από την κατάθεση της σχετικής αγωγής.³⁴

ΣΤ.2. Σήμερα

Η κρατούσα γνώμη στη θεωρία και στη νομολογία δέχεται ότι το δικαστήριο μπορεί να διατάξει τη διακοπή της παράνομης-καταχρηστικής απεργίας και να απαγορεύσει τη συνέχισή της στο μέλλον. Υποστηρίζεται όμως και η αντίθετη άποψη, σύμφωνα με την οποία η εξουσία του δικαστηρίου περιορίζεται στην αναγνώριση του παράνομου χαρακτήρα της απεργίας. Κύριο επιχείρημα της δεύτερης αυτής γνώμης είναι ότι το δίκαιο της απεργίας δεν παρέχει αξίωση για διακοπή της παράνομης απεργίας και παράλειψης αυτής στο μέλλον. Εξ' άλλου με το σκοπό και το φιλεργατικό πνεύμα του Ν.1264, όπως αυτό προκύπτει από την εισηγητική του έκθεση, δε συμβιβάζεται- κατά την ίδια πάντα γνώμη- η δικαστική διακοπή της παράνομης-καταχρηστικής απεργίας (**Μον.Πρωτ.Αθην. 920/1983**). Τέλος και η απαγόρευση της διακοπής της απεργίας με ασφαλιστικά μέτρα (αρ. 22 παρ. 3 Ν.1264/1982) προβάλλεται ως επιχείρημα κατά της δικαστικής απαγόρευσης της καταχρηστικής απεργίας, γιατί αφού ο νόμος απαγορεύει το *έλασσον* πολύ περισσότερο απαγορεύει και το *μείζον* - *argumentum a minori ad majus*-(**Μον.Πρωτ.Αθην. 920/83**). Τα παραπάνω επιχειρήματα όμως δεν είναι ορθά και δεν μπορούν να θεμελιώσουν την απαγόρευση της δικαστικής διακοπής της παράνομης απεργίας. Ο Ν. 1264/82 καίτοι δεν προβλέπει με ρητή διάταξη την αξίωση για δικαστική διακοπή της παράνομης απεργίας και παράλειψης αυτής στο μέλλον, θεωρεί προφανώς ότι η αξίωση αυτή είναι δεδομένη και προκύπτει από το αστικό δίκαιο. Στο αστικό δίκαιο γίνεται πράγματι δεκτό ότι πολλές επιμέρους διατάξεις που παρέχουν αξίωση για άρση (διακοπή) ης παράνομης προσβολής και παράλειψης αυτής

³⁴ Λ.Δ.Ντάσιος, Εργατικό Δικονομικό Δίκαιο ΒΙΙ Απεργία, σελ. 1148-1149

στο μέλλον (π.χ. Α.Κ 57, 58, 60, 989, 1108, 1112, 1173, 1187, 1236 κ.ο.κ., αλλά και αρ. 1 Ν. 146/1914 «περί αθέμιτου ανταγωνισμού») προκύπτει μία **γενική αξίωση** για διακοπή κάθε παράνομης πράξης και για παράλειψη αυτής στο μέλλον. Η άποψη αυτή είναι η απολύτως κρατούσα σήμερα και μόνο περιορισμένα έχει αμφισβητηθεί. Η αξίωση για άρση της παράνομης πράξης και παράλειψής της στο μέλλον προκύπτει άλλωστε και από τη γενική διάταξη του αρ. 281 Α.Κ, κατά την οποία η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος «απαγορεύεται». «Απαγορεύεται» σημαίνει ασφαλώς ότι η καταχρηστική άσκηση πρέπει να παύσει και να παραλειφθεί στο μέλλον, διαφορετικά η προστασία του αρ. 281 Α.Κ θα ήταν ατελής.

Η αξίωση λοιπόν για δικαστική διακοπή (παύση) και δικαστική απαγόρευση στο μέλλον της παράνομης απεργίας προκύπτει ήδη από τον Α.Κ, αλλά και από το Ν. 1264/82. Κατά το αρ. 22 παρ. 3 του Ν. 1264/82 «δεν επιτρέπεται η δικαστική απαγόρευση απεργίας με ασφαλιστικά μέτρα» γεγονός που σημαίνει εξ' αντιδιαστολής ότι είναι η δυνατή η δικαστική απαγόρευση της απεργίας με τη διαδικασία των εργατικών διαφορών. Άλλωστε θα ήταν περιττή και δε θα είχε νόημα η διάταξη του αρ. 22 παρ. 3 Ν. 1264/82, αν δεν υπήρχε δυνατότητα δικαστικής παύσης της παράνομης απεργίας με τη διαδικασία των εργατικών διαφορών. Το επιχείρημα της αντίθετης γνώμης *argumentum a minori ad majus*, δηλ. ότι από την απαγόρευση του ελάσσονος, προκύπτει και η απαγόρευση του μείζονος χρησιμοποιείται κατά τρόπο σφαλερό, γιατί έτσι διαπράττεται το λογικό σφάλμα να θεωρείται ως έλασσον η διακοπή της απεργίας με ασφαλιστικά μέτρα, ενώ το ορθό είναι ότι η απαγόρευση της απεργίας με ασφαλιστικά μέτρα, με απλή δηλ. πιθανολόγηση (αρ. 690 Κ.Πολ.Δ) των ισχυρισμών των διαδίκων είναι το μείζον σε σύγκριση με την παύση της απεργίας με δικαστική απόφαση κατά τη διαδικασία των εργατικών διαφορών. Τέλος και το τρίτο επιχείρημα της αντίθετης γνώμης, δηλ. ότι η δικαστική παύση της απεργίας δε συμβιβάζεται με το φιλεργατικό πνεύμα του Ν. 1264 και δεν

είναι δυνατόν να περιορίσει την άσκηση του δικαιώματος της απεργίας, δεν είναι ορθό, γιατί η δικαστική διακοπή παράνομης (καταχρηστικής) απεργίας δεν αποτελεί περιορισμό του δικαιώματος της απεργίας, αλλά πληρέστερη προστασία του εργοδότη και του κοινωνικού συνόλου από τις παράνομες απεργίες.

Ορθά λοιπόν, τόσο η πρόσφατη όσο και η παλαιότερη νομολογία (ανωτέρων μάλιστα δικαστηρίων) δέχεται σταθερά ότι είναι δυνατή η δικαστική παύση της παράνομης απεργίας και η απαγόρευση της συνεχίσεώς της στο μέλλον και ότι η εκτέλεση της αποφάσεως αυτής είναι δυνατή και με την απειλή χρηματικής ποινής και προσωρινής κρατήσεως (αρ. 946 επ. Κ.Πολ.Δ) (**Α.Π 528/90, Πρ.Εφ.Αθην.1/92, Εφ.Αθην.10461/90, Εφ.Αθην.3541/88, Μον.Πρωτ.Θεσ. 17041/2002, Μον.Πρωτ.Αθην. 687/1997, Μον.Πρωτ.Αθην. 1495/1998 , Μον.Πρωτ.Αθην. 1935/2000, Μον.Πρωτ.Αθην. 1713/2001, Μον.Πρωτ.Αθην. 1800/2001**)³⁵

Z. ΑΔΕΣΠΟΤΗ ΑΠΕΡΓΙΑ

Η απαγόρευση της αδέσποτης απεργίας από το αρ. 23 παρ. 2 Σ δεσμεύει τον κοινό νομοθέτη. Ο κοινός νομοθέτης δεν μπορεί να επιτρέψει την αδέσποτη απεργία, γιατί μια τέτοια ρύθμιση θα είναι αντισυνταγματική. «*νόμιμα συστημένες συνδικαλιστικές οργανώσεις*» κατά την έννοια του Συντάγματος δεν είναι μόνο οι συνδικαλιστικές οργανώσεις που έχουν σωματειακή μορφή, αλλά κάθε μορφής συνδικαλιστική οργάνωση που προβλέπει η εκάστοτε συνδικαλιστική νομοθεσία. Κατά συνέπεια ο κοινός νομοθέτης, δημιουργώντας νέες μορφές συνδικαλιστικών οργανώσεων, μπορεί να επεκτείνει την άσκηση του δικαιώματος της απεργίας σε ομάδες εργαζομένων που δεν αποτελούν

³⁵Γ.Α.Λεβέντης, Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο, σελ. 651-653

συνδικαλιστική οργάνωση-σωματείο. Τέτοια διεύρυνση στην άσκηση του δικαιώματος απεργίας επήλθε με το Ν.1264: απεργία μπορεί να κηρύσσεται από ένωση προσώπων, που αποτελεί νέας μορφής συνδικαλιστική οργάνωση. Αντίθετα τοπικό παράρτημα συνδικαλιστικής οργάνωσης ευρύτερης περιφέρειας ή πανελλαδικής έκτασης δεν μπορεί να αποφασίζει και να κηρύσσει μόνο του απεργία, γιατί αναγνωρίζεται από το νόμο ως αυτοτελής συνδικαλιστική οργάνωση μόνο κατά το δικαίωμα να γίνεται μέλος του αντίστοιχου εργατικού κέντρου.

Η. Συμπέρασμα

Το αρ. 23 παρ. 2 του Συντάγματος κατοχυρώνει το θεμελιώδες δικαίωμα της απεργίας. Παρέχει, λοιπόν, στους εργαζομένους τη δυνατότητα άρνησής τους να παράσχουν τη συμβατικώς οφειλόμενη προς τον εργοδότη εργασία. Τα είδη της απεργίας και οι μορφές άσκησής της διακρίνονται από μία ποικιλομορφία λόγω της τακτικής διεξαγωγής στην πράξη και του τρόπου του απεργιακού αγώνα. Οι εργαζόμενοι υποχρεούνται να διαμορφώσουν τον αγώνα τους κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να πετύχουν το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μόνο αν δεν αντιβαίνει στις διαφορετικές ανά περιόδους παραγωγικές συνθήκες και στο τι θεωρείται εκάστοτε θεμιτό. Βέβαια και τα νόμιμα αιτήματα της απεργίας χαρακτηρίζονται από μία πολυμορφία.

Ως μορφή συλλογικής ελευθερίας το δικαίωμα της απεργίας του αρ. 23 παρ. 2 του Σ μπορεί να θεωρηθεί καταχρηστικό σύμφωνα με το αρ. 25 παρ. 3 του Σ σε περίπτωση κακόβουλης και κακόπιστης πραγμάτωσής του. Με το παραπάνω περί καταχρηστικότητας άρθρο του Συντάγματος, θέτεται το *maximum* του περιεχομένου του απεργιακού δικαιώματος απαγορεύοντας ρητά την καταχρηστική άσκησή του. Η απαγόρευση αυτή δεν αποτελεί συρρίκνωση του γενικού περιεχομένου της απεργίας αλλά μία γενική οριοθέτηση. Ακριβώς

γιατί το περιεχόμενο του αρ. 25 παρ. 3 του Σ είναι γενικό, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως περιορισμός, διότι θα ερχόταν σε αντίθεση με την αρχή της βασικής ισχύος των συνταγματικών δικαιωμάτων.

Τα κριτήρια της καταχρηστικής άσκησης απεργιακού αγώνα γίνονται εύκολα αντιληπτά με τη συστηματική ανάγνωση και κατανόηση του Συντάγματος. Η αρχή της νομιμότητας, τα χρηστά ήθη και η προστασία των δικαιωμάτων, όχι μόνο του εργοδότη αλλά και του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου, που κατοχυρώνονται στο αρ. 5 παρ. 1 του Σ βοηθούν ως γενικές οριοθετήσεις στο αν θα χαρακτηριστεί μια απεργία καταχρηστική ή όχι. Σ' αυτό πολύτιμος αρωγός μπορεί να θεωρηθεί και ο προστατευτικός χώρος του δικαιώματος, που απορρέει από το αρ. 23 παρ. 2 του Σ. Τέλος μία από τις θεμελιώδεις διατάξεις του αστικού κώδικα, το αρ. 281 ΑΚ, που αναφέρεται και αυτή στα όρια που επιβάλλουν η καλή πίστη ή τα χρηστά ήθη ή ο κοινωνικός σκοπός του δικαιώματος, μπορεί κατά την κρατούσα γνώμη και κατά τη νομολογιακή πρακτική να εφαρμοστεί άμεσα στο απεργιακό δικαίωμα παράλληλα με αρ. 25 παρ. 3 του Σ.

Επιχειρήματα παρουσιάζονται και από τις δύο απόψεις περί το αν πρέπει το δικαστήριο να απαγορεύει απεργιακό αγώνα ως παράνομο-καταχρηστικό ή απλώς να αναγνωρίζει το χαρακτήρα του αυτόν. Πειστικά όμως επιχειρήματα παραθέτει μόνο η κρατούσα τελικά άποψη, που αναφέρει πως πρέπει να επιτρέπεται η με δικαστική απόφαση απαγόρευση της καταχρηστικής απεργίας μέσα από τη δικαστική παύση και παράλειψή της στο μέλλον. Τέλος το αρ. 23 παρ. 2 του Σ περιέχει και την απαγόρευση των αδέσποτων απεργιών (*greves sauvages*) αφού επιτρέπει οργάνωση απεργιακών αγώνων μόνο από συνδικαλιστικές οργανώσεις.

Η προστασία, λοιπόν, του δικαιώματος της απεργίας που επέρχεται με το αρ. 23 παρ. 2 του Σ, επιτρέπει στον κοινό νομοθέτη να θέσει όρια-φραγμούς στη φύση του δικαιώματος, κάτι που βέβαια προϋποθέτει γνώση του

συνταγματικού κειμένου και συνδυασμό στην εφαρμογή του με άλλα άρθρα του Συντάγματος. Η κατάχρηση του απεργιακού δικαιώματος όπως και όλων των ατομικών δικαιωμάτων επιφέρει αναστάτωση και προσβάλλει την συνταγματική τάξη. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την παρακώλυση της προόδου του σύγχρονου «κοινωνικού κράτους»

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Λέων.Δ.Ντάσιος

“Εργατικό Δικονομικό Δίκαιο, τόμος Β/Π Απεργία και δικαστική επίλυση διαφορών”

Αθήνα 1984

Δημ.Γ.Κυρίτσης

“Ο χαρακτηρισμός της απεργίας ως νομίμου ή παρανόμου ”

Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα

Αθήνα 1987

Δημ.Ιάς.Παπασταύρου

“Απεργία (Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο)”

Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα

Αθήνα 2002

Αλ.Γ.Καρακατσάνης

“Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο”

Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα

Αθήνα-Κομοτηνή 1992

Γιαν.Δ.Ληξουριώτης

“Ο σκοπός του δικαιώματος της απεργίας”

Αθήνα-Κομοτηνή 1987

Γεωρ.Α.Λεβέντης

“Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο”

Εκδόσεις Δελτίου Εργατικής Νομοθεσίας

Αθήνα 1996

Αρις Γ. Καζάκος

“Το Εργατικό Δίκαιο στην πράξη”

Εκδόσεις Σάκκουλα

Θεσσαλονίκη 1998

ΔΕΝ(Δελτίο Εργατικής Νομοθεσίας)

ΕΕΔ(Επιθεώρηση Εργατικού Δικαίου)

Ελλ.δ.νη(Ελληνική Δικαιοσύνη)

Περιοδικό Νομικής Επιθεώρησης (ΕΟΦΝ)

Τεύχος 25-26

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Μον.Πρωτ.Θεσ. 17041/2002	Απεργία συνδ/κής οργάνωσης προσωπικού Βορείου Ελλάδος
Μον.Πρωτ.Αθην. 1505/2001	Ολυμπιακή Αεροπορία Α.Ε.
Μον.Πρωτ.Αθην. 1713/2001	Απεργία ΙΚΑ
Μον.Πρωτ.Αθην. 1800/2001	Απεργία ΙΚΑ
Μον.Πρωτ.Αθην. 1428/2001	Ανώνυμη Εταιρία ΟΑΕ
Μον.Πρωτ.Αθην. 1935/2000	Απεργία ΥΠΑ
Μον.Πρωτ.Αθην. 1641/1998	Απεργία Ο.Τ.Ο.Ε.
Μον.Πρωτ.Αθην. 1495/1998	Ιονική Τράπεζα Ελλάδος
Εφ.Αθην. 10665/1998	Απεργία Συλλόγου Εκπ.Λειτουργών (ΣΕΛΚΑ)
Μον.Πρωτ.Αθην. 687/1997	Απεργία ΟΛΜΕ
ΣΤΕ 2512/1997	Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών
Μον.Πρωτ.Αθην. 1589/1996	Εφημερίδα "Κ"
Μον.Πρωτ.Γιανν. 456/1996	Επιχείρηση εξαγωγική (παράδοση εμπορευμάτων)

Μον.Πρωτ.Αθην. 2182/1994	Απεργία Π.Ο.Σ.ΥΠ.ΠΟ.
Πρ.Εφ.Πατρ. 213/1993	"Pirelli Hellas S.A."
Μον.Πρωτ.Αθην. 446/1993	Εταιρία "Α.Μ."
ΣΤΕ 1443/1993	Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών
ΣΤΕ 1444/1993	Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών
Πρ.Εφ. 1/1992	Απεργία ΟΣΥΠΕΜ
Α.Π. 13/1991	Αποχή δικηγορικών συλλόγων
Πρ.Πρωτ.Πατρ. 951/1991	Εργοστάσιο ελαστικών Πατρών
Μον.Πρωτ.Αθην. 3706/1991	Απεργία ΟΣΥΠΕΜ
Μον.Πρωτ.Αθην. 3250/1991	ΕΡΤ
Εφ.Αθην. 10461/1990	Μεταλλουργική εταιρία Λαμίας
Α.Π. 528/1990	"Χ Α.Ε." Ελευσίνας
Εφ.Αθην. 2522/1990	Εργοστάσιο Παραγωγής Τσιμέντου, Βαθύ Αυλίδας
Μον.Πρωτ.Δρ. 112/1990	Εργοστάσιο Κουδουνίων Ν.Δράμας
Μον.Πρωτ.Αθην. 2876/1990	(αδημ.)
Α.Π. 1505/1990	Εργοστάσιο Οινοποιίας Πατρών
Α.Π. 1579/1990	Εργοστάσιο "Νέα Σάντα" Κιλκίς
Μον.Πρωτ.Αθην. 850/1988	Ελληνικά Διύλιστήρια Ασπροπύργου
Μον.Πρωτ.Ζακ. 23/1986	Απεργία σε επιχείρηση Ζακύνθου

Εφ.Αθην. 1702/1985	Απεργία Ο.Τ.Ο.Ε.
Μον.Πρωτ.Αθην. 1012/1985	Τράπεζα Κοντινένταλ
Μον.Πρωτ.Αθην. 920/1983	Απεργία συνδ/κής οργάνωσης
Εφ.Αθην. 8092/1983	Εργοστάσιο κατασκευής μεταλλικών επίπλων
Εφ.Θεσ. 598/1983	Βιομηχανία Πλεκτών Θέρμης,Θεσ/νίκης
Μον.Πρωτ.Πειρ. 827/1983	Απεργία συνδ/κής οργάνωσης
Μον.Πρωτ.Αθην. 1950/1983	Απεργία Ο.Ι.Ε.Λ.Ε
ΣΤΕ 2960/1983	Απεργία Εμπόρων Μεταφορέων
Εφ.Αθην. 5401/1983	Παπαδόπουλος Α.Ε.
Μον.Πρωτ.Αθην. 714/1983	Τράπεζα Κοντινένταλ
Μον.Πρωτ.Θεσ. 4905/1982	Βιομηχανία Πλεκτών Θέρμης,Θεσ/νίκης

Οι παραπάνω δικαστικές αποφάσεις είναι προσιτές στο διαδίκτυο, στην ηλεκτρονική διεύθυνση [www. intrasoftnet.gr](http://www.intrasoftnet.gr)